ZOZOLALA

gratis tweemaandelijks stripinformatieblad *april / mei 2005* 141

COLOFON

Redactie · Jef Nieuwenhuis, Hans van Soest, Toon Dohmen, Gerard Zeegers en Hans Pols.

Opmaak · Sigge Stegeman.

Vaste medewerkers · Maaike Hartjes, VLERK, Karin van Wylick, Bert Meppelink, Peter de Wit, Mark Horemans, Pieter van Oudheusden, Lamelos, Paul van Gremberghen, Michelle van Fulpen en Marcel Lagerwerf.

Ook werkten mee · Roel Daenen, Judith Vanistendael, Posy Simmonds, uitg. De Harmonie.

Druk & Afwerking · Drukkerij Wilco (Amersfoort).

Distributie · Van Ditmar, Amsterdam (NL), Pinceel Stripverspreiding, Leuven (B).

Voorplaat · Een originele voorplaat van Grégory Mardon.

Abonnementen zijn mogelijk voor één jaar (€ 11,25) of voor twee jaar (€ 18,–). Belgische CJP-houders betalen per jaar € 10, of per twee jaar € 15.

Abonnementen gaan in na storting van het totaalbedrag op Postbank giro 3253937 (NL) of Postgirorekening 000 – 164840584 (B) t.n.v. Stichting Zet.EL te Bilthoven o.v.v. je eigen adres en evt. je CJP-nummer.

Copyright 2005 bij Stichting Zet.EL · Overname van artikelen, strips of illustraties enkel in overleg met de uitgever.

Oplage · 7.500 exemplaren.

ISSN · 1382 8630

Redactieadres · Postbus 344, 3720 AH Bilthoven, Nederland.

E-mail · redactie@zozolala.com

Webstek · www.zozolala.com

ZozoLala is een onafhankelijk stripinformatieblad, uitgegeven door Stichting Zet.El, dat tweemaandelijks verschijnt. ZozoLala is gratis voor de klanten van nevenstaande stripwinkels.

ALKMAAR

Bookers & Strippers
Boterstraat 19
1811 HP / 072 - 512 19 16

De zwarte valk
Voordam 4
1811 MA / 072 - 515 63 23
peter.schuurman@euronet.nl

ALMERE

Rataplan
Grote Markt 195
1315 JE / 036 - 534 39 95

AMERSFOORT

De bende van de 6 Neuzen
Zuidsingel 69
3811 HD / 033 - 475 37 31
www.de6neuzen.nl

AMSTERDAM

Het beeldverhaal
Kinkerstraat 162-164
1053 EH /020 - 6855100
www.het-beeldverhaal.nl

Lambiek
Kerkstraat 78
1017 GN / 020 - 626 75 43
www.lambiek.net

Nou moe!?!
Lindenstraat 1
1015 KV / 020 - 693 63 45

Snoek
Eerste van Swindenstraat 545
1093 LC / 020 - 668 47 64
www.snoekstrips.nl

ANTWERPEN

Mekanik strip
St. Jacobsmarkt 73
2000 / 03 - 234 23 47
www.mekanik-strip.be

APELDOORN

Collector
Korenpassage 17
7311 LZ / 055 - 521 47 96
www.thecollector.nl

ARNHEM

De Noorman
Koningstraat 43
6811 DH / 026 - 442 09 09
de-noorman@planet.nl

ASSEN

Plok. strips en eh... dingen!
Stationstraat 1
9401 KV / 0592 - 31 32 92

BERGEN OP ZOOM

Gilles de Geus
Bosstraat 4 (passage)
4611 NC / 0164 - 24 74 62

BRUGGE

De Striep
Katelijnestraat 42
8000 / 050 - 33 71 12
www.striepclub.be

BRUSSEL

Het B-gevaar
Greepstraat 15
1000 / 02 - 513 14 86
www.b-gevaar.com/store.asp

DELFT

Bul Super
Breestraat 18 - 22
2611 RG / 015 - 212 60 97
www.bulsuper.nl

DEN BOSCH

Silvester
Snellestraat 8
5211 EN / 073 - 690 14 60
www.silvesterstrips.nl

DEN HAAG

Haagse stripshop
Stille Veerkade 43
2512 BE / 070 - 363 41 15
www.comicstripshop.nl

Mieke's striptiek
Chassésstraat 71
2518 RW / 070 - 365 07 38

Walk in
Herengracht 13
2511 EG / 070 - 364 63 36
www.walkin.nl

DORDRECHT

Sjors
Scheffersplein 1
3311 EJ / 078 - 614 20 12
www.stripwinkel-sjors.nl

EINDHOVEN

ENSCHEDE

De strip-aap
Javastraat 22
7512 ZJ / 053 - 430 52 61
www.stripaap.nl

GEEL

Alfa strip
Stationstraat 125
2440 / 014 - 58 43 80

GENT

Pierke
Frans van Rijhovelaan 312
9000 / 09 - 227 70 86

GOES

Het paard van Troje
Langevorststraat 2
4461 JP / 0113 - 21 46 91
www.paardvantroje.nl

GRONINGEN

Modern papier
Pelsterstraat 20
9711 KL / 050 - 313 25 21
www.modernpapier.nl

Pellucidar
Nieuweweg 6
9711 TD / 050-3684414
members.lycos.nl/pellucidar

HAARLEM

Beedee
Anegang 42
2011 HS / 023 - 531 01 68
www.beedee.nl

HASSELT

Wonderland
Paardsdemerstraat 17
3500 / 011 - 22 82 00

HOORN

Het gele teken
Grote Oost 37
1621 BR / 0229 - 21 86 23

INTERNET

www.stripboekhandel.nl

KAMPEN

De fantast
Burgwalstraat 7
8261 HJ / 038 - 332 03 25
www.de-fantast.nl

KORTRIJK

De Boekenwolf
Meensesteenweg 18
8500 / 056 - 35 44 98
www.boekenwolf.be

LEEUWARDEN

De balloon express
Korfmakersstraat 1
8911 LA / 058 - 213 21 46

De rat
Voorstreek 83
8911 JL / 058 - 215 16 00

LEIDEN

Dumpie
Nieuwe Rijn 18
2312 JC / 071 - 512 64 04
Dumpie@adres.nl

Leidse stripshop
Aalmarkt 4
2311 EC / 071 - 512 18 02
www.leidsestripshop.nl

LEUVEN

Het besloten land
Parijsstraat 16
3000 / 016 - 22 58 40
www.hbl.be

Gobelijn
Mechelsestraat 35
3000 / 016 - 23 55 86
gobelijn@chello.be

MECHELEN

Comic strips
Hoogstraat 11
2800 / 0474 - 490 625
www.comic-strips.com

De stripkever
Bruulcenter, Bruul 79
2800 / 015 - 21 76 05
www.stripkever.be

MIDDELBURG

Het Perron
Herenstraat 17
4331 JS / 0118 - 63 47 47

NIJMEGEN

De Noorman
Van Welderenstraat 45A
6511 MC / 024 - 32 28 146

ROTTERDAM

Dick Bos
Junolaan 2
3054 PW / 010 - 461 31 47
www.stripwinkeldickbos.nl

Donner boeken
Lijnbaan 150
3012 ER / 010 - 413 20 70
www.donner.nl

Yendor
Korte Hoogstraat 16
3011 GL / 010 - 433 17 10
info@yendor.nl

SINT KATELIJNE WAVER

Artobi
Mechelsesteenweg 119
2860 / 015 - 556197
artobi@pi.be

SINT TRUIDEN

De Galliër
Beekstraat 58
3800 / 011 - 67 17 39
www.gallier.be

SCHIEDAM

't Centrum
Korte Singelstraat 20a
3112 GB / 010 - 426 25 84

TURNHOUT

Tistjen Dop
Paterstraat 96
2300 / 014 - 42 88 29
www.tistjendop.be

UTRECHT

Piet Snot
Vismarkt 3
3511 KR / 030 - 231 84 72
www.pietsnot.nl

Strip en lektuurshop
Oude Gracht 194
3511 NR / 030 - 233 43 57
www.stripart.nl

VENLO

De Laerpoort
Grote Kerkstraat 14
5911 CH / 077 - 354 40 69

ZUTPHEN

De vreemde zaak
Groenmarkt 2
7201 HX / 0575 - 51 15 66
www.devreemdezaak.nl

ZWOLLE

De Boekenhalte
Assendorperstraat 103
8012 DH / 038 - 422 10 77
www.boekenhalte.nl

De heroïsche alledaagsheid van Grégory Mardon

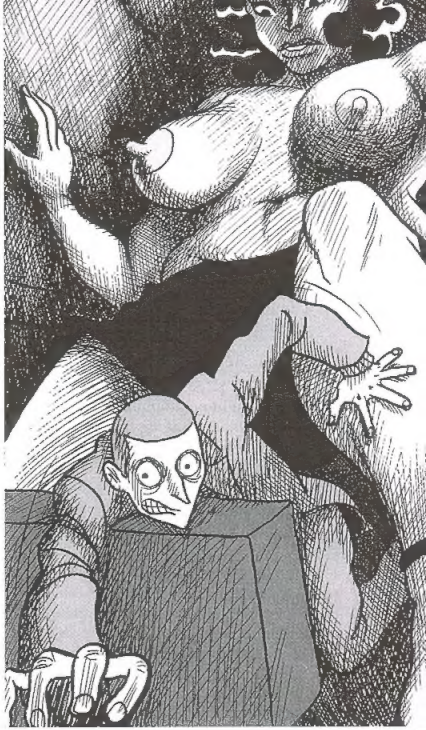

Incognito

Grégory Mardon (1971, Arras) is de tekenaar van het pas bij uitgeverij Dupuis verschenen *Incognito*, een van de beste albums van dit voorjaar. *Incognito* is een beklemmend verhaal waarin de auteur een aantal gekwelde maar tevens herkenbare en alledaagse figuren ten tonele voert. Stuk voor stuk verlangen ze naar een ander leven, een leven met intense emoties.

Hiervoor publiceerde Mardon *Lijf om lijf*, een complex familieverhaal met als opvallende ingrediënten het anonieme leven in de grote stad, plastische chirurgie en het ermee samengaande verlangen naar schoonheid en jeugdigheid, drugs, seks en – hoe kan het ook anders – de zoektocht naar liefde en geluk.

Eerder werk van Mardon is nooit vertaald. In 2002 publiceerde hij bij Éditions Cornélius het ongewone boekje *Cyclo*man. Op een script van Charles '*Meneer Johan*' Berbérian laat Mardon een superheld à l'américaine opdraven die, zoals het een superheld betaamt, de meest bizarre avonturen beleeft. Mardons debuut uit 1999, *Vagues à l'âme*, werd bekroond met de De Leeuwprijs. *Vagues à l'âme* is een zeemansverhaal met een hoog 1001-nacht gehalte, waarin de omzwervingen van Mardons grootvader over de wereldzeeën op een poëtische manier worden beschreven. De toon die Mardon in dit boek hanteert, is erg direct en verraadt de tederheid die deze jonge auteur voor zijn grootvader koestert. We spraken Grégory Mardon in Brussel, bij de presentatie van zijn nieuwste album.

Incognito

Mardon: *„Incognito* gaat over een aantal personages van een jaar of dertig die zichzelf geconfronteerd zien met enkele van de zelfde thema's als in *Lijf om lijf*: mensen die een banaal leven leiden, maar die dromen van een buitengewoon spannend bestaan. Eigenlijk is *Incognito* zo'n beetje een verlenging van *Lijf om lijf*. Je komt er Jean-Pierre en Cyril weer in tegen, dezelfde figuren. Maar anders dan in *Lijf om lijf*, een boek met een heleboel verhaallijnen die door elkaar lopen en op het einde samenkomen, is dit een relatief 'eenvoudig' verhaal. Ik wou even afstappen van dat complexe. *Lijf om lijf* was voor mij afgerond, maar ik was toch wel tevreden met de personages die erin voorkomen, dus ja, die zijn weer van de partij."

Het is ook het eerste deel van een reeks?

„Klopt. Wel wil ik dat ieder album een afgerond verhaal is. Als lezer ben je nu wel verplicht een beetje geduld op te brengen… Om het vervolg te kennen, moet je een half jaar of zelfs een jaar wachten. (*lacht*) Een oefening in geduld dus! Anderzijds biedt deze manier van werken mij de mogelijkheid een welomlijnd verhaal te maken, met steeds opnieuw een duidelijk einde en een nieuw begin. Het is een grote uitdaging om telkens een variatie op een thema – met dezelfde personages – te kunnen brengen."

Je laat je als stripmaker erg inspireren door film.

„Klopt, films zijn heel belangrijk voor mij. In een film heb je steevast een duidelijke verhaallijn (of net niet!), een begin, een ontwikkeling, een einde. In *Incognito* zie je Bérénice en Jean-Pierre naar een film van Hitchcock kijken, voor mij de onbetwiste *master of suspense*. Hitchcock dus, maar ik hou ook veel van Truffaut en David Lynch – dat zijn voor mij regisseurs die vaak heel zwaar op de hand zijn,

Lijf om lijf

maar tegelijkertijd ook heel erotisch en spannend werk afleveren. En natuurlijk Fellini, ik vind mijn verhalen – en vooral de vrouwen erin – erg felliniaans. *(lacht)* Neem Bérénice: voluptueus, maar geen oppervlakkig karakter."

De thema's in jouw albums zijn grofweg de zelfde als die in Meneer Johan: onzekere dertigers in de grote stad. Wat heb je geleerd van je samenwerking met Charles Berbérian?

„In 2000 heb ik met hem *Cycloman* gemaakt, een samenwerking die voor mij heel belangrijk was. We hebben flink wat gediscussieerd over het project – een scheppingsproces dat zich stap voor stap ontwikkelde en bijgevolg heel leerzaam was. Berbérian schreef het scenario, met acties en dialogen, en ik besliste over de plaatindeling, het perspectief, enzovoort. Met hem deel ik het zelfde universum, een manier om naar de dingen des levens te kijken en de zaken aan te voelen. Vaak gaat mijn aandacht naar wat ik 'persoonlijke beslommeringen' zou willen noemen, dat deel van een personage dat je nu net nooit in de openbaarheid verwacht. En ja, dat deel ik met Berbérian.

Naast Berbérian vind ik het werk van Blutch inspirerend. Hij is voor mij een van de uithangborden van de *nouvelle génération* van de Franse strip, waarmee ik mij heel erg verwant voel en die bijna allemaal in de L'Association-stal terecht zijn gekomen of er begonnen zijn, zoals Joann Sfar, Edmond Baudoin, Lewis Trondheim…"

Cycloman was het enige album dat je op scenario van een ander hebt gemaakt. De andere albums maakte je alleen. Wat doe je het liefst?

„Moeilijk te zeggen. Het is alleszins *anders*. Samenwerken met een scenarist is voor mij eerder een ontmoeting, een voortdurende uitwisseling van ideeën, een gezichtspunt dat je deelt en waarover je kunt discussiëren. Ik denk wel dat het me moeilijk zou vallen om met iemand samen te werken die ik nooit in levende lijve zou zien – bijvoorbeeld per fax of telefoon – dat is niets voor mij. Er uitgebreid over kunnen praten vind ik toch wel een basisvoorwaarde. Een concreet gevolg van de samenwerking met Berbérian was niet zozeer te merken op het grafisch of verhalend vlak, maar wel dat ik meer zelfvertrouwen had gekregen. Het bood me de mogelijkheid uit te proberen wat ik wilde uitproberen. Bovendien had ik voor dat experiment ook meteen een klankbord: Berbérian."

Hoe zou je jouw ontwikkeling sinds je eerste boek omschrijven?

„Tussen mijn eerste boek *Vagues à l'âme* en *Incognito* zijn er zo op het eerste gezicht niet al te veel gelijkenissen. Ik heb *Vagues à l'âme* in de allereerste plaats gemaakt met de bedoeling een solide scenario te schrijven en dat vervolgens te verbeelden. Mijn eerste probeersels vond ikzelf te cliché, te middelmatig. Toen heb ik me afgevraagd wat me écht raakte, en wat ik écht zou willen vertellen. En toen ben ik bij het fantastische verhaal van mijn opa beland. Je zou het kunnen omschrijven als het verhaal van een grootvader, door de ogen van een kind, met de 'traditionele' heroïek die daarbij hoort. De kleinzoon hangt letterlijk aan zijn lippen, als hij vertelt over het zwempartijtje tussen de haaien en het varkentje dat in brand schiet. In mijn latere verhalen, *Lijf om lijf* en zeker in *Incognito*, is dat naïeve eraf. Het *pure* heldendom ook, wat niet wil zeggen dat deze figuren in hun leven niet heroïsch zijn – in hun banaliteit zijn ze zelfs heel erg heroïsch en ondernemend! Het raakpunt tussen het begin van mijn carrière en waar ik nu ben aanbeland, is wat je de bescheidenheid van de heroïek zou kunnen noemen."

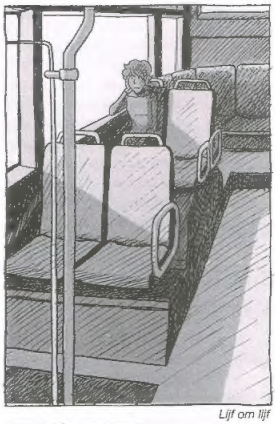

Lijf om lijf

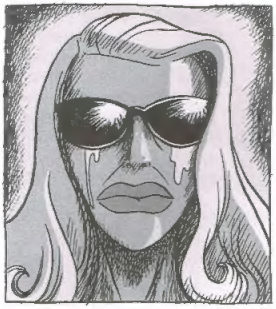

Lijf om lijf

Niet onbelangrijk, je sleepte met je debuut Vagues à l'âme de De Leeuw-prijs in de wacht. Wat betekende dat voor je?

„In de eerste plaats een bom duiten, wat me toeliet op vakantie te gaan. *(lacht)* Los daarvan is het psychologisch effect niet te onderschatten: als jonge tekenaar krijg je plots meer respect en dus ook zelfvertrouwen in hetgeen je doet. Ik zei tegen mezelf dat wat ik maakte kennelijk toch niet zo slecht was.

Ik had echter niet het gevoel dat deze onderscheiding deuren voor me opende. Destijds publiceerde ik *Vagues à l'âme* bij een onafhankelijke uitgeverij, in een kleine oplage, in zwart-wit. Maar ja, als debutant viel ik plots op en mijn strips werden gelezen. En dat was prettig – ik werd gehoord. Persoonlijk vind ik het belangrijk te weten dat de lezers appreciëren wat ik maak. Wanneer ik bijvoorbeeld signeersessies houd, dan krijg ik nog vaak complimentjes voor *Vagues à l'âme*. Ik heb trouwens ook enkele brieven gekregen van oudere mensen naar aanleiding van dat boek. Mensen die ongeveer hetzelfde hebben meegemaakt na de oorlog, de *pieds-noirs*[1] of mensen die in de marine hebben gediend. In de andere verhalen vindt mijn publiek zichzelf ook terug, de wat men in Frankrijk de *adulescents* noemt, die leeftijdsgroep tussen adolescenten en volwassenen *(adultes)*. Ja, voor die groep is het heel herkenbaar wat ik schrijf."

Incognito

Je tekenstijl ziet er bedrieglijk eenvoudig uit.

„Die stijl is het resultaat van zeg maar 'al het voorgaande'. Eerst heb ik vier jaar in Doornik aan de Academie voor Schone Kunsten gestudeerd, waar ik als jongeman een hele verscheidenheid aan stijlen ontdekte. Ik geef toe dat ik als jongere een eerder klassieke leesvoorkeur had, met *Kuifje*, *Asterix* en *Lucky Luke* als voornaamste helden. Maar in Doornik ging er een heel nieuwe wereld voor me open, met onder anderen Blutch, die trouwens ook een heel sterke impact had op de rest van de klas. Verder bestudeerde ik ook alle 'nieuwe strips' die ik onder ogen kreeg, maar ook schilders en grafici die niet noodzakelijkerwijze iets met strips te maken hebben, zoals Gustave Doré of Gustav Klimt. Ik hou dan ook erg van musea. Je vindt me er weliswaar niet elke zondag, maar ik probeer toch geregeld een museumpje mee te pikken. Naast schilders ben ik verzot op fotografie. Helmut Newton bijvoorbeeld, die het uitgesproken 'chique' met het meest vulgaire weet te verzoenen. Maar ook Weegee, een fotograaf die rampen, branden en auto-ongevallen fotografeerde, lang voor de politie arriveerde. Zaken die somber en tegelijkertijd smaakvol in beeld zijn gebracht, en dat in het spreekwoordelijke vuur van de actie."

Piednoirs *(letterlijk: zwartvoeten)* — Van oorsprong onduidelijke bijnaam voor Fransen die zich in Algerije hadden gevestigd en die na de onafhankelijkheid van dat land massaal terugkeerden naar Frankrijk.

Lijf om lijf

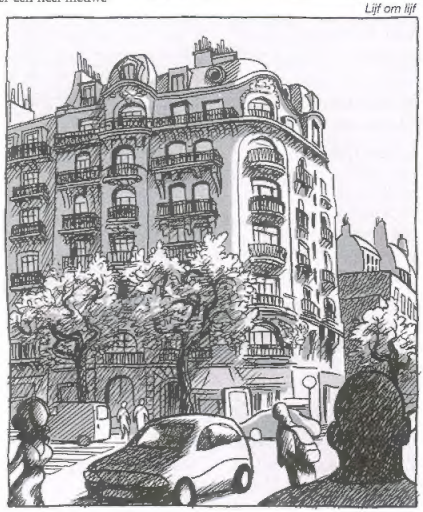

Maar die eenvoudig ogende stijl, hoe heb je die ontwikkeld?

„Mijn tekenstijl *lijkt* alleen maar eenvoudig. De moeilijkheid schuilt er precies in om de meest eenvoudige en heldere, gesynthetiseerde tekening te maken. Hiervoor moet je zaken weglaten, al het overbodige overboord zetten en enkel het essentiële behouden. Als tekenaar vind ik het een uitdaging om een samenvatting te maken van iets wat behoorlijk complex is. En dat desondanks eenvoudig én erg elegant op papier te krijgen. Mijn manier van werken is dan ook heel simpel – althans op het eerste gezicht. *(lacht)* Ik maak een scenario, ik verdeel het over de verschillende pagina's en als dat klaar is, werk ik ze uit. Na de pagina's volgen de individuele tekeningen. Dat is een heel geconstrueerde, haast strenge en klassieke methode, maar voor mij werkt het. Het staat wel haaks op hoe mijn tekenstijl op het eerste gezicht oogt, namelijk dat alles spontaan tot stand komt. Maar in feite is dat spontane het resultaat van een zoektocht. Ik *zoek* naar dat frisse. Soms krijg ik een ingeving en dan verloopt alles heel snel. Dan valt alles onmiddellijk op zijn plaats! Maar als je naar het spontane zoekt, is het vaak weg."

Deel je de zelfde, haast cynische levensvisie met jouw personages?

„Ik woon zelf in Parijs en dat weerspiegelt zich zeker in de verhalen die ik vertel. Als ik op het platteland had gewoond, dan denk ik niet dat ik dit soort verhalen zou kunnen vertellen. Ik vertel natuurlijk niets nieuws, maar ik ben soms echt gechoqueerd door de anonimiteit waarin mensen in de grote steden leven. Ik ken m'n buren niet. In het gebouw waar ik woon, zijn er mensen die aarzelen om

actie-reactie. Na iets vrolijks komt iets droefs, en omgekeerd. Het volgende verhaal wordt een 'terugkeer naar het lichr'! Al moet ik toegeven dat deze manier van schrijven niet altijd een heel bewust gebeuren is. Achteraf, wanneer het album voor je ligt, is dat makkelijker te analyseren."

Berbérian heeft het over "een onscheidbare band tussen zijn privé-leven en zijn albums". Geldt dat ook voor jou?

„Dat klopt wel ten dele ja, al ga ik niet helemaal met hem mee. Een

Incognito

de gang op te gaan als ze iemand anders horen… Ik vind dat vreemd en paradoxaal, want precies in de steden vind je zo'n massa mensen bij elkaar, maar veel contact hebben ze niet. Je kunt in je appartement doodvallen, en niemand heeft iets door – iets wat ondenkbaar is op het platteland.

Anderzijds is het in de stad ook niet enkel kommer en kwel; er is een onvoorstelbare dynamiek. Parijs is een heus openluchtmuseum, waar geen enkele dag gelijk is aan de andere. Wanneer ik de tijd neem om in Parijs rond te fietsen, dan ben ik altijd gecharmeerd door de stad. Nergens heb je zoveel beweging, zoveel leven, zoveel dingen die gebeuren. Parijs is trouwens vrij nadrukkelijk aanwezig in mijn werk. Het is 'het kader' dat mij omringt, zeg maar één groot *tableau vivant*. Als ik in pakweg Tunis zou belanden, zou Tunis misschien wel het decor van de gebeurtenissen zijn."

Maar geloof je in goede menselijke relaties? Want in je boeken schets je er geen vrolijk beeld van.

„Als je mijn verhalen leest, zou je kunnen denken dat ik een heel pessimistisch mensbeeld heb, zeker in *Incognito*. Maar ik wilde juist iets macabers maken, iets naargeestigs: de binnenkant van een appartement, de traagheid van de tijd die er heerst. Precies die ongrijpbare sfeer wilde ik beschrijven. Maar ik ben niet van nature melancholiek of cynisch. Ik leef in een soort staat van kunstenaar legt heel veel van zichzelf in zijn werk, maar het blijft fictie. Berbérian heeft in zoverre gelijk dat een artiest het voornamelijk over *zichzelf* heeft, over *zijn* leven, of over de tijd waarin hij leeft en de mensen die zijn pad kruisen. Tussen de realiteit en het verhaal functioneert een kunstenaar als filter, als tussenpersoon. Het is dus niet meer dan normaal dat er elementen van je privéleven insluipen. Je kunt dus stukjes van mijn leven ontdekken in mijn albums. Maar het zou overdreven zijn te stellen dat ik Jean-Pierre ben! *(lacht)* Een tekenaar interpreteert, vergroot uit, selecteert. Mijn inspiratie komt deels ook wel uit de dagelijkse realiteit, de dingen die ik beleef, maar daarna bewerk ik die ideeën. Het doel van die verhalen is mensen te ontroeren, te verrassen. Ik wil niet zomaar verhaaltjes vertellen! Zo bestaat tegenwoordig de mogelijkheid je lichaam volledig te verbouwen en de schijn te wekken van de eeuwige jeugd, een van de onderwerpen die ik beschrijf. Ik probeer slechts de mensen een spiegel voor te houden. Als de lezer nadenkt *na* een van mijn albums uit te hebben, ben ik al dik tevreden. De hedendaagse lichaamscultus vind je in beide albums. Die is trouwens ook heel erg eigen aan Parijs – nota bene de modehoofdstad. Hoe je voor de dag komt, hoe je je kleedt, je kunt er in de westerse maatschappij niet aan ontkomen: je *moet* er lekker en sexy uitzien, dát is de boodschap die je via de media ingeprent krijgt! Neem nu Bérénice. Zij zou in onze maatschappij kunnen worden omschreven als een 'koe met dikke borsten'. Maar ik vind haar juist heel aantrekkelijk en sensueel."

Incognito

ALS JE EEN BEETJE MEER JE BEST DOET ZOU JE ER SOMS UIT KUNNEN
JE LIJT IS GROOT... SCHADE DAT HEBBEN WIJ DE PLAY ZO ONGEVEER UIT GEKREGEN.
EN ER BESTAAN SPECIALE ACTIVITEITEN VOOR GEHAND-CAPTEN. DE BIJ WIJT AAN SMOUT KUNNEN ZOOIN HET ALS VRIJGEVER.
MAAR ER MOET TOCH IEMAND ZORGEN VOOR...
ZO KAN IK WEL VERDER... HET BEGINT AL NU AANGEST TE SCHAMEN JE VERGE MEI SORRY, VOOR... DAT IK ZO'N BUIK AAN HE BEEN BEN
DAT BEN JE HELEMAAL NIET, AANGEZIEN JE DEGE HET VOOR JOU...
HOU OP, HOU JE MOND, BERENICE, HOU JE MOND!

"Er is niets zo moeilijk als over 'het geluk' te vertellen, zonder in banaliteiten te vallen. Persoonlijk heb ik geen uitgesproken pessimistische kijk op de menselijke relaties, maar als auteur en tekenaar is het verdriet een stuk makkelijker en interessanter." *(lacht)* ***Roel Daenen***

Bibliografie Grégory Mardon

Dupuis
Lijf om lijf
Incognito, deel 1: Volmaakte slachtoffers

Les Humanoïdes Associés
Vagues à l'âme
Tohu revue (collectief)

Editions Cornélius
Cycloman (met Berbérian)

Het laatste oordeel

Nestor Burma 6: De nacht van Saint-Germain-des-Prés

Moynot

Uitg. Casterman; 70 pl.; kleur; harde kaft; € 14,75

Zo druk had Jacques Tardi het met zijn vierluik *De stem van het volk*, dat hij niet toe kwam aan een nieuwe verstripping van een deel uit Leo Malets detectiveserie *Nouveaux mystères de Paris*. Hij besloot het werk daarom uit te besteden aan collega Emmanuel Moynot, een veelzijdig tekenaar die moeiteloos van de ene op de andere stijl overschakelt. Vergelijk alleen maar eens zijn in het Nederlands vertaalde strips *Yérushalaïm 1: Shosik*, *Meneer Khol* en *Anatomie van de wanorde*. Hij zou de tekenstijl van Tardi dus goed kunnen benaderen. Bovendien had Moynot al ervaring met het maken van policiers (nooit vertaalde albums als *Pendant que tu dors, mon amour*). Maar helaas blijkt Tardi niet makkelijk te vervangen. De nieuwe *Nestor Burma, De nacht van Saint-Germain-des-Prés*, is een tegenvaller.

Leo Malet (1909-1996) kreeg ooit het idee om een detectivereeks te schrijven die zich telkens afspeelde in een andere wijk (arrondissement) van Parijs. Hoofdpersoon was de immer pijprokende, cynische detective Nestor Burma. Van de geplande twintig delen kreeg Malet er vijftien af. Wat deze policier zo bijzonder maakt, zijn niet zo zeer de originele intriges. Eigenlijk hangt in elk boek de ontknoping er maar een beetje bij. Bij Malet draait het om de karakters van de personages, niet in de laatste plaats die van Burma zelf, en bovenal om de sfeer. De eigenlijke hoofdpersoon in elk album is Parijs zelf met zijn ondergezeken steegjes, lelijke hoeren, stumperige kruimeldieven en barmannen met enorme wallen onder hun ogen. En dat gegeven maakte uitgerekend Tardi zo geschikt om de detectives te verstrippen. Hij is een meester in het oproepen van sfeer op zijn platen. Ondanks de immer zwijgende koppen, zijn weinig strippersonages zo expressief als die van Tardi.

Helaas is Moynot een mindere meester. En dat wreekt zich in *De nacht van Saint-Germain-des-Prés*. Zijn iele, krasserige lijnvoering mist de retrosfeer van het Parijs-van-de-jaren-vijftig die Tardi met zijn vet aangezette tekeningen wel weet op te roepen. En die sfeer is nu juist de kurk waar de *Nestor Burma*-serie op drijft. De keuze om het album in te laten kleuren (noodzakelijk omdat er anders weinig van de door Moynot gekozen stijl overblijft) doet het ook allemaal geen goed.

In *De nacht van Saint-Germain-des-Prés* draait het om gestolen sierraden die Burma van de verzekeraar moet zien terug te halen. Als hij een afspraak heeft met degene die de kostbaarheden in zijn bezit heeft, blijkt die vlak voor Burma's komst vermoord te zijn. Na een aantal verdachten gevolgd te hebben, komt de ontknoping als een ware deus ex machina vlak voor het einde van het album uit een tot dan toe nog nauwelijks aangeroerd zijlijntje van het verhaal. In de handen van Moynot wordt zo eenzijdig de nadruk gelegd op de zwakke kant van Malets kwaliteiten. En dat is erg jammer.

Hans van Soest

Incognito 1: Volmaakte slachtoffers

Mardon

Uitg. Dupuis; 48 pl.; kleur; slappe kaft; € 4,50

Een van de verrassingen van vorig jaar was *Lijf om lijf*. Het Nederlandstalige debuut van Gregory Mardon bij uitgeverij Dupuis was een geslaagde satire op het moderne leven. We hebben niet lang hoeven wachten op een opvolger. Alhoewel er dezelfde personages in voorkomen, is *Volmaakte slachtoffers* geen vervolg op *Lijf om lijf*. In tegenstelling tot de voorganger heeft het bovendien een eenvoudiger structuur; er lopen minder verhaallijnen door elkaar heen. Wat beide boeken wel met elkaar gemeen hebben, is de thematiek van dertigers die een weg zoeken door het leven en Mardons wrange humor. *Volmaakte slachtoffers* is het eerste deel van de serie *Incognito*. Het is het verhaal van een volstrekt onopvallende man. Hij kan de gekste dingen doen zonder dat iemand het lijkt op te merken. En dat is balen. Bij zijn pogingen om toch op te vallen gaat hij steeds verder. In een dronken en overmoedige bui probeert hij midden in de nacht via een regenpijp het raam te bereiken waarachter hij een aantrekkelijke vrouw heeft gezien. Helaas begeeft de regenpijp het en de man belandt met een gebroken enkel op straat. Hij wordt gevonden en naar het ziekenhuis gebracht door de knappe Berenice. Hij valt meteen op haar en als hij hoort dat ze fysiotherapeute is kan hij zijn geluk niet op. Zes weken lang zal hij haar blijven zien als ze hem helpt te revalideren.

Het privéleven van Berenice is ingewikkeld. Zij verzorgt haar gehandicapte broer die van haar afhankelijk is, maar die haar tegelijkertijd domineert. Hij haat het leven en hij haat zijn zus en iedere man die zij tegenkomt. Hun relatie is volkomen verzuurd en hoewel vooral Berenice probeert open te staan voor liefde en vriendschap, doet haar broer er alles aan om geen geluk in haar leven toe te laten. Mardon weet de spanning tussen broer en zus door raak gekozen beelden en dialogen op een beklemmende manier op te bouwen. Uiteindelijk is het onvermijdelijk dat de onzichtbare man een rol gaat spelen in de ingewikkelde en vaak pijnlijke relatie tussen Berenice en haar broer. De scène waarin Berenice en hij het eindelijk met elkaar lijken te gaan doen is fantastisch. Mardon geeft in hallucinante beelden, die aan Roland Topor doen denken, de gevoelens weer van een man die onder toch wat vreemde omstandigheden de liefde ontdekt.

DAT ONAANGENAME GEVOEL DAT JE TRANSPARANT BENT... NIET BESTAAT.
MIJ OVERKOMT HET DAGELIJKS. ALS KIND AL ZAG IEDEREEN ME OVER HET HOOFD.

Het is te hopen dat Mardon nog niet uitverteld is en er na *Lijf om lijf* en dit eerste deel van *Incognito* nog meer van zulke mooie en originele verhalen uit zijn tekenpen blijven vloeien.

Hans Pols

King. A comics biography of Martin Luther King, jr.

Ho Che Anderson

Uitg. Fantagraphics; 246 pl.; kleur; slappe kaft; $ 22.95

Inmiddels heeft Martin Luther King een eigen feestdag in de Verenigde Staten en kent iedereen de historische woorden "I have a dream…" Maar hoeveel mensen, die elk jaar genieten van hun vrije dag, weten wie Martin Luther King was en wat hij heeft gedaan? Die vraag stelt Stanley Crouch in het voorwoord van de lijvige stripbiografie *King* van Ho Che Anderson.

Allereerst moet gezegd worden dat Anderson een hoop lef toont met dit boek. Hij heeft er tien jaar over gedaan en het is niet het meest spannende onderwerp voor een medium dat in Amerika hoofdzakelijk wordt gelezen door jongeren. Anderson trekt wel veel uit de kast om Kings leven dynamisch in beeld te brengen. Hij gebruikt verschillende stijlen, variërend van confronterend zwart-wit, waarbij hij af en toe grof gekopieerde krantenfoto's gebruikt, tot expressief gekleurde droom- en panieksequenties.

Maar sommige pagina's bevatten alleen pratende hoofden en aan dat laatste gaat *King* ten onder. De lezer is eigenlijk al vanaf het eerste hoofdstuk *The witnesses* gewaarschuwd. Daarin zien we een aantal verschillende hoofden, die vanuit een zwarte achtergrond naar voren komen. Zij vertellen hun herinneringen aan King in volgepropte tekstballonnen waarvoor een storend kleine computerletter is gebruikt. Anderson laat heel veel meer getuigen opdraven in het boek en als dat gebeurt, stokt het verhaal. De tekeningen van de hoofden zijn schaamteloos gekopieerd, waardoor je soms vijf dezelfde plaatjes achter elkaar krijgt. Alsof een schrijver een naam met dubbele punt laat volgen door een taaie monoloog. Het is jammer dat Anderson de scenariowet 'don't tell them, show them' zo vaak naast zich heeft neergelegd. De rest van het boek is namelijk een spannend verhaal over Kings vreedzame protest (geïnspireerd door Gandhi) dat onderdeel is van de wereldgeschiedenis.

Niet alleen lezen we over Kings heldendaden en speeches, ook volgen we zijn privé-leven dat niet over rozen gaat. Zijn vrouw en kinderen zijn alle problemen en bedreigingen op een gegeven moment zat, maar stoppen is geen optie voor de man van wie iedereen de verlossing verwacht. Die behaalt hij gedeeltelijk, door anti-racismewetgeving erdoor te krijgen, via spannende marsen die vreedzaam bedoeld waren, maar door rancuneuze blanken vaak gewelddadig eindigden. *King* bevat heel veel goede momenten door de mix van zijn persoonlijke worsteling en de enscenering van de strijd tussen zwarten en blanken (en later tussen zwarten onderling, als de gewapende strijd via 'black power' opkomt). Dat maakt het boek een fraai staaltje stripgeschiedschrijving en een argument dat strip een geschikt medium is voor non-fictie. Het is soms echter behoorlijk taaie kost en vraagt daardoor doorzettingsvermogen van de lezer.

Gerard Zeegers

Waar is de taart?

Thé Tjong-Khing

Uitg. Lannoo; 32 pl.; kleur; harde kaft; € 14,95

Kleine vampier gaat naar school

Sfar

Uitg. Gottmer; 30 pl.; kleur; harde kaft; € 9,95

Het komt steeds vaker voor dat uitgevers van prentenboeken strips opnemen in hun assortiment. Dat is niet zo gek, want een duidelijke grens tussen prentenboeken en strips is vaak moeilijk te trekken. Zo zijn de prentenboeken van Posy Simmonds *(zie elders in dit nummer, red.)* gewoon strips die op de klassieke kinderboekenmanier zijn uitgegeven. Dat is een goede ontwikkeling. Ten eerste omdat het stripmakers de kans biedt om ook voor een jong publiek anders dan met het traditionele 46 pagina's A4-formaat te werken. Ten tweede omdat het werk zo zijn weg vindt naar een publiek dat anders niet in stripspeciaalzaken komt.

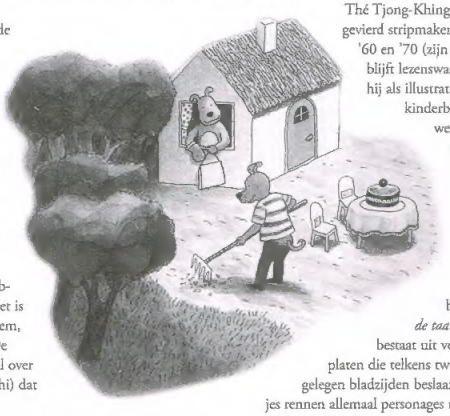

Thé Tjong-Khing was een gevierd stripmaker in de jaren '60 en '70 (zijn *Arman & Ilva* blijft lezenswaardig) toen hij als illustrator van vooral kinderboeken ging werken. Hij ontving er diverse prijzen voor. Onlangs won hij de Woutertje Pieterse-prijs voor zijn prentenboek *Waar is de taart?* Het boek bestaat uit volgetekende platen die telkens twee naast elkaar gelegen bladzijden beslaan. Op de plaatjes rennen allemaal personages rond. Ze bewegen mee in de leesrichting en iedere volgende plaat is een klein sprongetje in de tijd. Een gewone strip dus, maar dan uitgevoerd als prentenboek. De figuurtjes beleven onderweg van alles, de platen staan boordevol kleine verborgen grapjes. Je blijft de pagina's bestuderen en terugbladeren. Daardoor blijft *Waar is de taart?* leuk om te herlezen. Met dit boek bewijst Thé Tjong-Khing nog evenveel lol in zijn werk te hebben als een jonge hond.

Fransman Joann Sfar loopt heel wat korter rond in de stripwereld. Hij is een van de meest gevierde stripmakers van dit moment. Zijn kinderstrip *Kleine Vampier gaat naar school* vertelt het verhaal van een lief klein vampiertje dat graag naar school wil. Omdat hij het daglicht niet kan verdragen, schrijft hij 's nachts in een klaslokaal het schrift vol van de gewone scholier Michael. Als ze elkaar ontmoeten, mag Michael mee naar het monsterhuis van Kleine Vampier.

Ook dit boek staat vol leuke grapjes, maar helaas moest Sfar er zo nodig een diepzinnige lading aan mee geven. Waarom begint een kind in een kinderboek ineens te wauwelen over het bestaan van god? En waarom moet Sfar zijn joodse achtergrond ook in deze strip zo nodig als thema opvoeren? Dan liever het onbekommerde plezier van *Waar is de taart?* Daar spat het plezier ten minste vanaf en dat werkt bijzonder aanstekelijk.

Hans van Soest

De dagelijkse worsteling

Larcenet

Uitg. Oog & Blik; 54 pl.; kleur; harde kaft; € 14,95

Manu Larcenet liep al een tijdje mee in de stripwereld toen hij in 2004 in Angoulême de prijs voor het album van het jaar kreeg voor *De dagelijkse worsteling*. We kennen hem enigszins als medeauteur van *Het leven is lijden* (met Thiriet) en *Pedro de neusbeer* (met Gaudelette), reeksen die beide verschenen bij uitgeverij Dupuis. Maar er is ook een hele berg onvertaalde strips van zijn hand, die hoofdzakelijk verschenen bij Fluïde Glacial en Dargaud. Zo werkt hij samen met Lewis Trondheim aan de reeksen *Donjon Parade* en *Les cosmonautes du futur*. Met Trondheim heeft Larcenet wel wat gemeen. Hij is buitengewoon productief, sinds zijn debuut in 1996 maakte hij ongeveer dertig albums, en hij is eigenwijs in zijn onderwerpkeuze. Net als Trondheim maakt hij vooral humoristische strips. In dat opzicht is *De dagelijkse worsteling* een soort breekpunt. Het deels autobiografische verhaal is serieuzer van toon dan de meeste van zijn voorgangers. Maar zijn tekenwerk heeft de luchtigheid daarvan behouden. Je zou zijn tekenstijl kunnen omschrijven als een soort *Robbedoes*-stijl met een punky attitude. In dit boek wordt het verhaal soms onderbroken door enkele pagina's met een massa arceringen en een heel beperkt aantal kleuren, pagina's waar je bepaald niet vrolijk van wordt. Die stijlbreuken zijn gewaagd, omdat ze soms zo sterk contrasteren met de voorafgaande pagina's dat de luchtige toon daarvan wreed wordt doorbroken. Gelukkig weet Larcenet toch de eenheid in het verhaal te bewaren door op tijd terug te schakelen.

De dagelijkse worsteling is het verhaal van Marco Louis, een fotograaf die de hele wereld heeft afgereisd om reportages te maken. Op een dag is hij zijn manier van leven zat. Hij beëindigt de bezoeken aan zijn psychiater, verlaat de stad en gaat alleen met zijn kat op het Franse platteland wonen. Larcenet wisselt de tekeningen van grappig lopende mannetjes met grote neuzen af met landschappen, die hij duidelijk met veel plezier tekent.

Het is niet moeilijk mee te leven met Marco Louis, een tobbende dertiger die worstelt met het leven en wat hij er tot dan toe van heeft gemaakt. De thematiek is herkenbaar en ze zou aanleiding kunnen zijn voor een zwaar dramatisch psychologisch verhaal. Dat is *De dagelijkse worsteling* niet geworden en daarin schuilt ook de aantrekkingskracht van de strip. Ondanks alle twijfels van de hoofdpersoon blijft *De dagelijkse worsteling* opgewekt en dromerig. Larcenet heeft een knappe prestatie geleverd door een verhaal te maken dat tegelijkertijd grappig, diepgaand en ontroerend is, en dat bovendien eenvoudig en effectief in beeld te brengen.

Hans Pols

XXe ciel.com 3a: (20) 00
XXe ciel.com 3b: (19) 00

Yslaire

Uitg. Les Humanoïdes Associés; respectievelijk 62 en 76 pl.; kleur; harde kaft; Franstalig; € 13,90

Waar de Nederlandstalige lezer na jaren wachten net het tweede deel van Yslaire's meesterwerk *XXe ciel.com* heeft kunnen kopen, daar zijn onze zuiderburen inmiddels al verblijd met het slot van de reeks. En wat voor een slot: Yslaire heeft twee verschillende laatste delen gemaakt, die door hun verschillende ontknopingen beide een ander licht werpen op de eerste twee albums.

XXe ciel.com draait om de hoogbejaarde psychotherapeute Eva Stern die terugblikt op haar leven nadat zij in haar computer een mailtje vindt van ene @nonymous. De mail lijkt afkomstig van haar reeds lang overleden tweelingbroer Frank en bevat foto's die zijn levensverhaal vertellen en dat van Eva. Beiden zijn geboren tijdens de eeuwwisseling van 1899 naar 1900 en hun levensverhaal omspant de gehele twintigste eeuw met al haar verschrikkingen en technologische revoluties. Is de boodschap afkomstig van een engel (lees: de overleden Frank)? Aan het eind van het tweede deel overlijdt Eva, in de nacht van 31 december 1999, haar jonge vriendin Lucienne met veel vragen achterlatend. Ze zoekt antwoorden in Eva's correspondentie, maar Eva's computer met daarop de mails van @nonymous blijkt bij de millennumiumwisseling compleet vastgelopen. Het apparaat weet niet meer of het nu 1900 of 2000 is.

In het album *(20)00* geeft Yslaire een mogelijk antwoord op de vraag wie @nonymous is. Uit correspondentie met een oude vriend van Eva leert Lucienne dat er proeven zijn gehouden met het dna van Frank Stern in de computer van een in de ruimte verongelukte Apollo-vlucht. Is het zijn ziel die signalen zendt vanuit de ruimte?

Naast deze *sciencefiction*-hypothese draagt Yslaire in het album *(19)00* een heel andere oplossing aan. Eva zou de dood van haar broer nooit hebben kunnen verwerken en als therapie een gefingeerd leven van Frank hebben bedacht, compleet met getrukeerde foto's. Is zij wellicht zelf @nonymous?

Ondanks de verschillen spreken *(20)00* en *(19)00* elkaar niet tegen. Beide hypothesen vullen elkaar aan en kunnen – naast elkaar – allebei waar zijn. Want centraal in *XXe ciel.com* staat de vraag wat er waar is aan de geschiedenis en wat niet. Verzonnen feiten kunnen achteraf worden toegevoegd aan archieven, waarheden kunnen worden herschreven. En zo houdt Yslaire zelfs de mogelijkheid open dat Frank Stern de Eerste Wereldoorlog nooit overleefd heeft. Of de latere Frank Sterns echt bestaan hebben (sommigen denken dat het om zijn zoon en kleinzoon gaat) blijft ongewis, omdat alle foto's van hem geprepareerd zijn.

Yslaire heeft een waardig einde voor zijn serie geschreven. Her is een filosofische puzzel geworden die hij in schitterende tekeningen op papier heeft gezet. *XXe ciel.com* is een briljante instant klassieker, waar grootheden in de strip als Bourgeon en Bilal alleen maar jaloers naar kunnen kijken. ***Hans van Soest***

Conquistador

Van Linthout & Leclercq

Uitg. Casterman; 80 pl.; zwart-wit; slappe kaft; € 12,50

Een oude bluesgitarist blikt terug op zijn leven. Veel meer heeft *Conquistador* niet om het lijf. Dat is genoeg om te boeien. Maar – door een haperende vertaling en lettering – helaas niet genoeg om te overtuigen.

Op een ochtend wordt de jonge Bud Leroy wakker in de Mississippidelta. Pa zit in het gevang, ma scharrelt met moeite haar kostje bij elkaar. De jonge Bud heeft het niet getroffen. Samen met zijn moeder woont hij bij zijn humeurige oma, de buurtkinderen pesten hem. Om te bewijzen dat hij toch geen *loser* is, dwingt hij zichzelf door een eng moeras te lopen. Daar hoort hij door de mistflarden heen een magisch geluid. Gegrepen door de klanken ontwikkelt hij op zijn gitaar een bluesstemming die hem wereldberoemd zal maken.

Dat is het verhaal van de Conquistador, zoals Bud Leroy dat aan de vooravond van zijn laatste concert vertelt aan zijn jonge, blanke medegitarist. De delta, armoede, drank, *jukejoints*, hellehonden, alle clichés rond de blues komen voorbij. Het is de verdienste van scenarist Yves Leclercq dat de overbekende bluesakkoorden toch niet gaan irriteren. Leclercq laat de fragmenten uit Bud Leroys levensverhaal soepel in elkaar overlopen en laat bovenal voldoende ruimte aan tekenaar Georges van Linthout om zijn tekenpen te laten schuren en janken. Het zijn Van Linthouts tekeningen die *Conquistador* op een hoger plan tillen. Weg zijn de wat stroeve klare-lijnbeelden uit zijn eerdere strips *Lou Smog* en *Twins*, die de middelmaat maar niet wilden ontstijgen. In *Conquistador* gebruikt hij een losse potloodstijl, die hij volume geeft met gewassen inkt. Zijn beelden ogen daardoor open en overtuigend, wat nog eens versterkt wordt door de fraaie, gevarieerde plaatindelingen die hij hanteert. Met *Conquistador* bewijst Georges van Linthout ver over zijn eigen schaduw heen te kunnen springen.

Door het ontbreken van een dwingende verhaallijn moet *Conquistador* het vooral hebben van sfeer. Sfeer die duidelijk oprijst uit het gepassioneerde samenspel van Van Linthout en Leclercq. Maar helaas voor de auteurs is sfeer bij uitstek vatbaar voor subtiliteiten. En dan moet je als vertaler dus niet bij herhaling aan het 'panikeren' slaan. Bij Vlaamse uitdrukkingen als "dat is een ander paar mouwen" ziet de Nederlandse lezer namelijk al gauw de frietkotten voor zich oprijzen uit de Mississippidelta. Als de letteraar dan ook nog een (sterk van de Franse versie afwijkende) computerletter gebruikt die eerder op bonbondozen past dan in een kale recht-uit-het-hart-bluesstrip, dan blijft er van de sfeer weinig meer over. Dan krijg je als lezer zelf nogal de blues.

Toon Dohmen

Luna Almaden

Clarke en Lapière

Uitg. Dupuis; 56 pl.; kleur; harde kaft € 12,95

Tekenaar Clarke (pseudoniem van Frédéric Seron) is vooral bekend van humorseries als *Melisande* en *Mr. President*. Dat hij meer in zijn mars heeft dan zijn karikaturale tekenstijl, bewijst hij met het nieuwste deel uit de Vrije Vlucht-reeks: *Luna Almaden*. In een verrassend mooie, realistische stijl tekent hij het verhaal op van de blinde Luna. Nadat zij 's ochtends inkopen heeft gedaan, wordt zij thuis opgewacht door een doodongeruste zus en ex-minnaar. Waar is ze die nacht geweest, willen ze weten. Ze hebben de hele tijd op haar gewacht. „Waar?" reageert een verbouwereerde Luna? „Hier, waar anders?" Als vervolgens blijkt dat die nacht Luna's moeder is vermoord, wordt zij direct beschuldigd van moord.

Luna Almaden is een aardige thriller. Niet zozeer door de intrige, alswel door de hoofdpersoon. De lezer "ziet" als het ware wat Luna waarneemt. Door met zwarte plaatjes op zijn pagina's te spelen, weet Clarke op vernuftige wijze de ervaring van blindheid over te brengen op de lezer. Luna is ook een sterk personage, wier verbazing en onmacht na de beschuldiging volkomen geloofwaardig overkomen. Nu is dat scenarist Denis Lapière ook wel toevertrouwd. Hij bewees met strips als *Het seizoen van de palingen* en *Brieven uit de bar* al eerder krachtige, menselijke verhalen te kunnen schrijven.

Minpunt aan het album is dat de ontknoping te snel komt. De radeloosheid van Luna krijgt onvoldoende ruimte om het basisgegeven van het verhaal (gehandicapte vrouw weet niet meer of ze nu wel of geen moord heeft gepleegd) volledig tot zijn recht te laten komen.

Voordat je als lezer echt wordt meegesleurd door de gebeurtenissen, is het al weer afgelopen.

Als de auteurs het album een pagina of tien langer hadden gemaakt, waren misschien ook enkele belangrijke kritiekpunten op het scenario voorkomen. Waarom herkende Luna de stem niet van degene die haar de bewuste avond de lift in liet? Weet zij inderdaad vanaf het begin wie de dader is en wil zij hem of haar beschermen, zoals een agent suggereert? Waarom twijfelt ze dan of ze echt de dader is? En waarom past haar huissleutel op de deur van het andere appartement? Zonde.

Hans van Soest

American seasons 1: 1963 Clara en de dwergen

Renard & Vasseur

Uitg. Casterman; 45 pl.; kleur; slappe kaft; € 4,99

Romain Renard, zoon van Claude Renard, heeft voor het eerst aan het grote werk mogen ruiken. Bij Casterman is het eerste deel verschenen van de reeks *American seasons*. Het verhaal *1963 Clara en de dwergen* beschrijft een onderzoek van Lorenzo Cuba, werknemer van een verzekeringsmaatschappij die claims op hun validiteit moet beoordelen. In een Russisch lilliputtercircus is een acrobaat onder vreemde omstandigheden ("in vreemde omstandigheden," stuntelt de vertaler) overleden en Cuba moet uitvissen wat er precies aan de hand is voor de maatschappij over de brug komt. Cuba is na zijn eerste ontmoeting met circusdirectrice Clara Boni ("een bijzondere bloem in deze monsterlijke wereld," blaat de scenarist) gelijk in haar ban, maar schiet verder weinig op omdat bijna niemand zijn mond open wil doen. Enkel een vrouwelijke liliputter is bereid enige hints te geven. Het onderzoek gaat als een nachtkaars uit. Een half jaar later leest Lorenzo Cuba in de krant dat Clara Boni is vermoord en besluit op eigen houtje zijn speurtocht te hervatten. Ditmaal leveren zijn inspanningen aanzienlijk meer resultaat op. De kranige verzekeringsinspecteur lost een heuse doofpotaffaire op. Hij wordt gedwongen zijn mond te houden en verplicht met moeder de vrouw op vakantie gestuurd.

Romain tekent niet onaardig en zijn platen zijn soms bijzonder sfeervol. Het album heeft een mooie cover die veel belooft De arme debutant is echter de wei ingestuurd met een scenarist die zich deze klus heeft verworven op dezelfde wijze waarop volgens de geruchten jonge actrices hun eerste hoofdrollen plegen te verdienen. Het is anders niet te verklaren hoe zo'n wanstaltig onbeholpen scenario ooit in druk heeft kunnen verschijnen bij een gerenommeerde stripuitgeverij. Vasseur wilde waarschijnlijk een psychologische thriller maken zonder te veel in clichés te vervallen. Daarom heeft hij de jonge Lorenzo in het ongebruikelijke decor van een dwergencircus geplaatst. Geen gek idee, maar tegen deze achtergrond doen de acteurs de meest onwaarschijnlijke dingen en ontrollen zich verwikkelingen die elke logica tarten. Directrice Boni (een veel voorkomende Russische naam) dient een claim in bij de verzekeringsmaatschappij, maar wil daarop niets met Cuba te maken hebben. Later zal blijken dat ze in de klem zit bij de mannen van de CIA die haar dwingen haar mond te houden, maar het blijkbaar geen enkel probleem vinden dat ze een verdacht overlijdensgeval bij de werkgever van Lorenzo Cuba te gelde wil maken. Dezelfde avond heeft mevrouw Boni zich bedacht en lepelt bij een goed glas whisky de hele doopceel van Cuba op. De koene speurder is totaal niet verbaasd en wil helemaal niet weten hoe zo'n mens dat in godsnaam kan weten. En zo strompelen we maar door. Uiteindelijk blijkt dat het circus een uitzendbureau is voor proefkonijntjes bij de vileine NASA. De dode acrobaat is slachtoffer van een slecht experiment en wordt met een spuitje uit zijn lijden verlost om daarna als lijkje weer

nerjes bij het circus te worden terugbezorgd. Ik vertel u de clou maar vast, dan hoeft u die bagger niet meer door te worstelen.

Elke scenarist krijgt de vertaler die hij verdient. De teksten in het album zitten vol stijlfouten, de voice-over wisselt zonder reden van verleden tijd naar tegenwoordige tijd en het taalgebruik is een mengeling van Vlaams, mislukt ABN en slechte Johan Cruyff-zinnen. Arme Romain. Arme, arme striplezer.

Jef Nieuwenhuis

Black Op 1

Labiano & Desberg

Uitg. Dargaud; 48 pl.; kleur; slappe kaft; € 5,25

"In het hart van het Amerikaanse rijk. De CIA helpt de Russische maffia in het zadel." De covertekst van *Black Op* riekt meteen naar een forse complottheorie. En inderdaad weren Hugues Labiano en Stephen Desberg in hun thriller een gevoel van beklemming op te roepen

Dat gevoel ontstaat echter pas bij de slotscène, wanneer een Russische atoomfysicus uit de klauwen van wrede Sovjet-soldaten probeert te ontsnappen.

Op de pagina's daarvoor is de lezer van alles aan de weet gekomen over de Amerikaan Floyd Whitman. Hoe zijn vader tijdens de Tweede Wereldoorlog is vermoord door "die smerige communisten". Hoe hij zich daarna voorneemt bij de CIA te gaan om het Rode Gevaar te bestrijden. En hoe hij vervolgens zijn eerste stappen op het geheime *intelligence*-pad zet in India, om op latere leeftijd – heel actueel – verzeild te raken in smerige politieke spelletjes rond de Amerikaanse presidentsverkiezingen en het uitsluiten van groepen zwarte kiezers in *swing state* Florida.

Het levensverhaal van *all American boy* Whitman wordt door de auteurs vaardig uit de doeken gedaan. Desberg rijgt de scènes staccato aan elkaar. Labiano voorziet Desbergs nogal overdadige tekstblokken van druk tekenwerk, waarbij de personages er af en toe nog wel wat anatomisch verwrongen uitzien. Alles bij elkaar biedt

Black Op acceptabel vakwerk. Wel mag de spanning in de komende delen nog flink worden opgevoerd, wil *Black Op* uitgroeien tot meer dan een doorsnee thriller. Klamme handen van, zeg, het kaliber *XIII* biedt *Black Op 1* vooralsnog niet. Daarvoor lijdt het te veel aan het euvel van de eerste delen van veel standaard 48-pagina stripseries: veel introductie en weinig wol.

Toon Dohmen

Zeker Lezen

Gilles de Geus

Kolk & De Wit

Uitg. Silvester; 48 pl.; kleur

Het kan raar lopen. Begin je als jonge tekenaar een pretentieloze gagstrip voor het stripblad *Eppo*, ontwikkelt die zich in enkele jaren tijd en met wat hulp van buiten tot een van de toegankelijkste, allergrappigste strips die Nederland ooit gezien heeft. Toch is *Gilles de Geus* vergeleken bij een serie als *Asterix* nog steeds relatief onbekend. Alsof de serie niet dezelfde virtuoze mix van humor en avontuur biedt. Of eenzelfde kaliber lachspiegel voor de idiote wederwaardigheden der voorvaderen.

Het personage Gilles moet onderaan beginnen. Als luizige struikrover maakt hij in 1984 voor het eerst het stripblad *Eppo* onveilig. Zijn korte verhalen, later bijeengebracht in de bundel *De struikrover*, zijn typische aaneenschakelingen van losse gags. Tekenaar Hanco Kolk gebruikt zijn antiheld gretig als boksbal voor zijn grillige invallen over zingende zwaarden en baggeren met klapbruggen. Het is prettige en swingend getekende kolder, waarin de vindingrijke, absurde geesten van Chuck 'Roadrunner' Jones en zijn Looney Tunes-kornuiten zich al voorzichtig aftekenen.

Maar het hek gaat pas echt van de dam wanneer Kolks boezemvriend Peter de Wit - dan nog niet van *Sigmund*-faam - zijn grappenspervuur aan Kolks tekenpen koppelt. Ingefluisterd door De Wit koppelt Kolk Gilles subiet aan een maffe club aangevers. Vanaf de korte verhalen *Storm over Dubbeldam* en *De zustertorens* is Gilles veroordeeld tot het gezelschap van de zwijgzame dommekracht Leo ("Hee"), het zelfingenomen opneukertje admiraal Lumeij en de even tobberige als onnozele Vader des Vaderlands Willem (die diep in zijn hart liever een herdertje zou zijn). Gezamenlijk proberen zij de Nederlanden te bevrijden van het Spaanse juk, wat Gilles kolderieke problemen oplevert die zijn vroegere roverskopzorgen tot een lachertje maken.

Vanaf het derde deel, *Smeerenburg*, is de tandem Kolk-De Wit vol op stoom. De gestoorde Geuzen moeten voortaan op albumlengte het hoofd bieden aan vervaarlijke Hollandse walvisvaarders, een artistiek aangelegde beer en de afschrikwekkende hertog Alva. Knap daarbij is dat humor en avontuur perfect in evenwicht zijn. De stroom slapstick, running gags, metagrapjes en absurditeiten raast voort met een snelheid een voltallig Monty Python-team waardig, terwijl verhalen als *De revue*, *De Batavia* en *Willem de Zwijger* als nagenoeg volmaakte Spielberg-mechaniekjes naar een climax toe tikken.

Met ogenschijnlijk gemak trekken Kolk en De Wit nu al negen albums lang grijnzend hun vingers uit de dijk van de Nederlandse geschiedenis. Ondanks een tijdlange voorpublicatie in de *Veronica Gids* heeft hun meesterlijke strip de weg naar het nationale bewustzijn echter nog steeds niet gevonden. Absoluut ten onrechte. *Gilles de Geus* is nu al een klassieker in de Nederlandse stripgeschiedenis.

Toon Dohmen

Judith Vanistendael

De Brusselse Judith Vanistendael (1974) had altijd al een passie voor tekenen, maar na een mislukt jaar aan de kunstacademie in Berlijn ("ik was nog te jong") stopte ze die een tijdje in de ijskast. Ze studeerde vervolgens kunstwetenschap met als specialisatie etnische kunst. Dat laatste zie je terug haar korte verhalen in diverse tijdschriften en ook in de verstripping van een gedicht van Slauerhoff: *Serenade Ochtendzon*, dat zich afspeelt in de Caraïben

Vanistendael werd gefrustreerd door het niet-tekenen, waarna haar vriend haar maande zich in te schrijven aan de kunstacademie in Brussel. Die heeft ze nu bijna afgerond. Inmiddels kent haar stripcarrière al een vliegende start met diverse publicaties, een kleine expositie in april tijdens de 'stripveertiendaagse' in het stadhuis van Brussel en *Serenade Ochtendzon*, dat binnenkort zal verschijnen in een bundel Slauerhoff-verstrippingen bij uitgeverij Atlas.

"Toen mijn klas een expositie had in Angoulême, vroeg Atlas ons of we wilden meewerken aan het project. De keuze voor een gedicht was vrij, dus schafte ik meteen de bundel verzamelde gedichten aan."

Maar waarom koos ze voor strips? "Toen ik voor het eerst op de kunstacademie kwam, zeiden ze dat ik 'illustratief' tekende, met veel tekst. Daar werd ik aanvankelijk kwaad om, want ik vond dat ik kunst maakte. Toen ik het tekenen later weer oppakte, merkte ik dat de strip het dichtst bij mijn stijl ligt. Bovendien heb ik, en ook mijn vriend, altijd veel strips gelezen. Mensen die me echt hebben beïnvloed, dat wil zeggen, waarvan ik de strips nauwkeurig heb bestudeerd om te ontdekken hoe zij bepaalde problemen oplossen, zijn Johan de Moor, Frederik Peeters, Sfar, Franquin, Blain en nee, niet Baudoin. Veel mensen denken dat, omdat mijn werk er misschien wat op lijkt, maar hij is geen invloed geweest."

Momenteel neemt Vanistendael even een pauze van het tekenen, omdat ze binnenkort zal bevallen van haar tweede kind. Een nieuw project staat echter al in de steigers: een lang verhaal over een politiek vluchteling die verliefd wordt op een Belgische. Het verhaal is klaar, een uitgever is ook bijna rond, maar het moet nog worden getekend. Net als het korte verhaal *De tent* over Arabische buren die in hun Belgische achtertuin een tent opzetten (die vervolgens wegwaait) is ook dit verhaal losjes gebaseerd op eigen ervaringen. Ze had een tijdlang een Togolese vriend. "Ik heb veel gereisd en ben altijd geïnteresseerd geweest in andere culturen. Niet in de laatste plaats omdat ik ben opgegroeid in het tweetalige Brussel en nu in de meest multiculturele wijk van die stad woon. Dan vraag je je vaak af wat nu eigenlijk cultuur is."

Gerard Zeegers

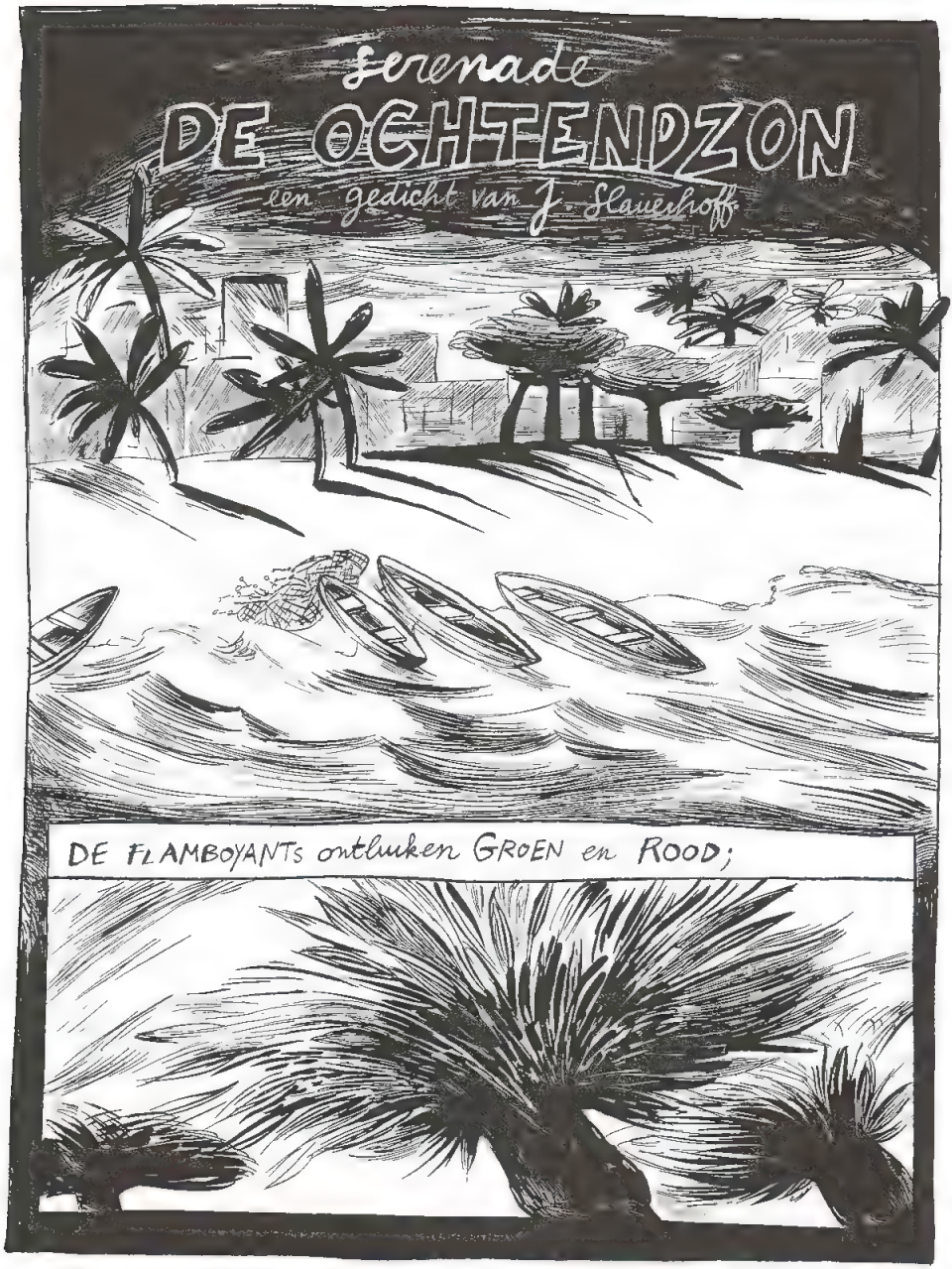
Serenade
DE OCHTENDZON
een gedicht van J. Slauerhoff
DE FLAMBOYANTS ontluiken GROEN en ROOD;

onder hun lommer zal de markt beginnen.
HOTEL

Wijdbeens gaand, balanceren negerinnen

DE vruchten op haar hoofd en van haar schoot.
HOTEL
BOARDING

In het goedkoop hotel van BOABDIL

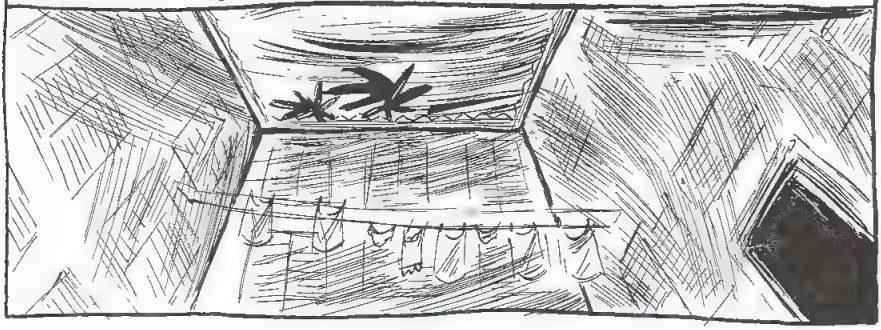

blijven de blinden dicht, de gangen stil;

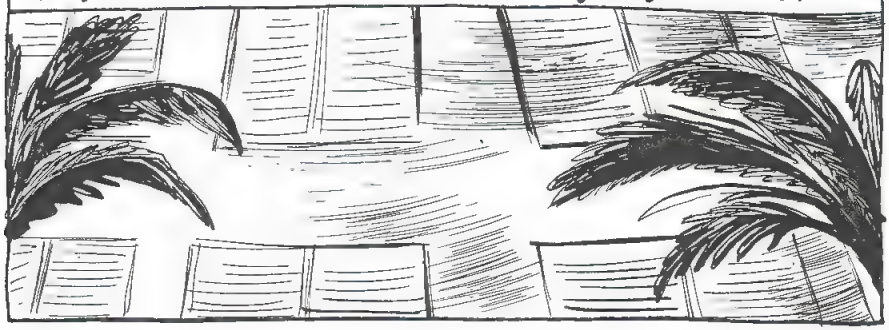

Alleen een boy gluurt door gescheurde deuren,

maar ziet - het is te vroeg - nog niets gebeuren.

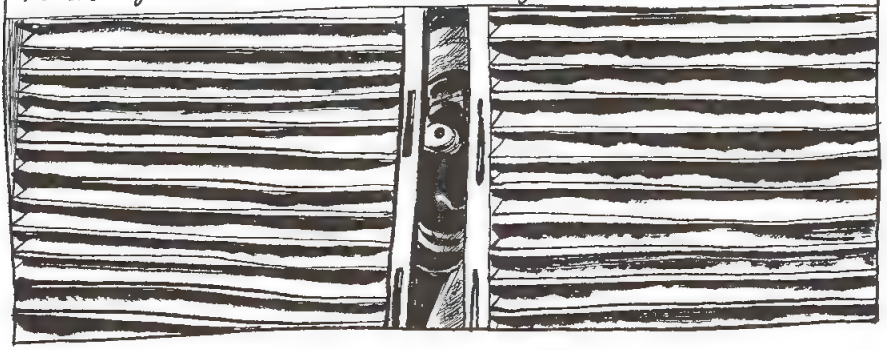

. . .

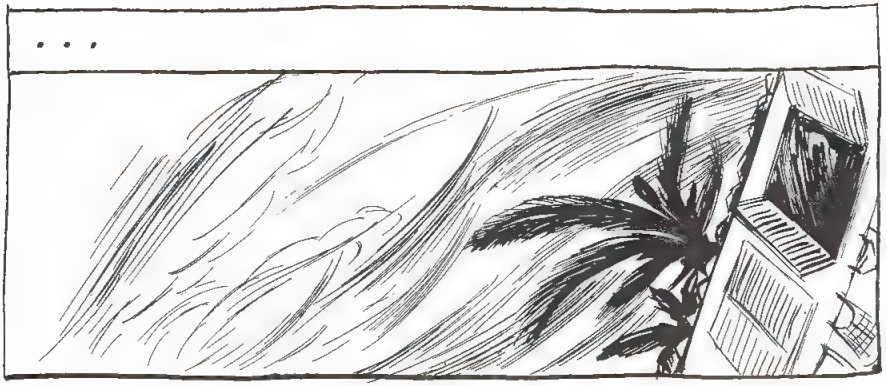

eindlijk, aan 't hoogste raam rekt zich, nog loom en

Voor 14 jaar en een Creoolsche, groot,

DOLORES in 't half donker, schouderblood,
Pssst, Dolores! Pssst...

En doet haar haren in den ochtend stroomen.
Sssst... IK kom

De bevrijdingsideologie van Leo

De sciencefiction-strips van Leo onderscheiden zich door de nadruk die hij in zijn verhalen legt op de alledaagse beslommeringen in vreemde werelden. Zijn succesvolle reeksen *Aldebaran* en *Betelgeuze* draaien bovenal om tieners die volwassen worden. In universa vol fantastische flora en fauna vechten zij niet alleen met de elementen, maar ook tegen conservatieve ouderen en zichzelf. Als jongeling streed Leo (1944) ooit tegen de rechtse dictatuur in zijn vaderland Brazilië. Tegenwoordig kan hij alles kwijt in zijn strips.

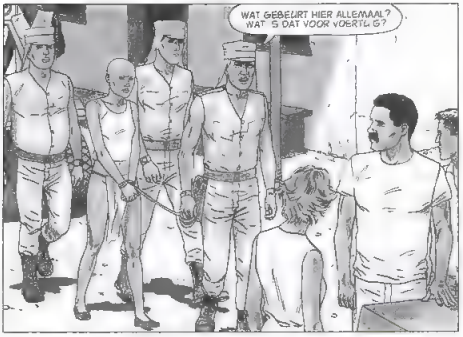

Betelgeuze

Het heeft lang geduurd voordat de droom van Luiz Eduardo de Oliveira (beter bekend als Leo) uitkwam en hij zijn brood kon verdienen als striptekenaar. Pas in 1991, toen de in Rio de Janeiro geboren Leo al tegen de vijftig liep, brak hij door met de serie *Trent* op scenario van Rodolphe. Het succes van deze western over een Canadese mountie in de sneeuw, zorgde ervoor dat Leo's uitgever hem de mogelijkheid bood de strip te maken die al die jaren al in zijn hoofd zat: *Aldebaran*.

„Aldebaran is mijn meest persoonlijke strip," zei hij hier vorig jaar over in een interview met het Franse fanzine *Auracan*. „Een realistische serie die zich afspeelt in een nabije toekomst op een planeet die op het eerste gezicht niet veel verschilt van de aarde. Het lijkt er op Brazilië, met een zelfde tropisch klimaat en veel groen."

Dat de in Frankrijk wonende Braziliaan zijn geboortegrond nooit helemaal heeft losgelaten, blijkt niet alleen uit de tropische setting van zijn verhalen. Ook Leo's politieke verleden klinkt nog na in het door hemzelf geschreven werk. In Brazilië komt in 1964 het rechtse leger onder leiding van generaal Castelo Branco via een putsch aan de macht. Leo studeert op dat moment voor werktuigbouwkundig ingenieur in Porto Alegre. Aan het eind van zijn studie raakt hij politiek geëngageerd, verspreidt folders van linkse politici en demonstreert tegen het regime. Als een demonstratie hardhandig uiteen wordt geslagen, verhardt zijn opstelling. Hij gaat werken voor een clandestiene organisatie en schrijft voor de illegale, communistische pers.

„Ik droomde in die tijd van een revolutie als in Cuba," vertelde hij eind vorig jaar aan het stripblad *BoDoi*. „Wij onderhielden stakende arbeiders met marxistische theorieën. Erg gevaarlijk. Sommige kameraden zijn daarbij opgepakt."

Nadat hij een baan heeft gevonden als ingenieur bij een overheidsorganisatie in het zuiden van het land, probeert hij vergeefs de plaatselijke boeren aan te zetten tot een guerrillastrijd tegen de dictatuur. Na een tijdje verliest hij zijn geloof in de heilige zaak een beetje. Als zijn organisatie bovendien dreigt te worden ontmanteld, besluit Leo in 1971 uit te wijken naar buurland Chili, waar dan nog de linkse president Allende aan het bewind is. Na een jaar vertrekt hij naar Argentinië, vlak voordat ook in Chili de militairen via een staatsgreep aan de macht komen. Van Leo hoeft het inmiddels allemaal niet meer zo. In 1974 keert hij in het geheim terug naar Brazilië, waar hij werk vindt als - hoe treffend - reclametekenaar.

De militaire dictatuur keert terug in alle strips die Leo zelf schreef. In *Aldebaran* draait het om een junta die nauw samenwerkt met de kerk om het volk er onder te houden. *Betelgeuze* speelt zich weliswaar af op een andere planeet, maar ook hier maken de militairen de dienst uit. Dit maal dwingen ze meisjes mee te werken aan het in stand houden van het menselijk ras op deze aardse kolonie. En in *Dexter London* (een vrolijke avonturenserie die Leo schreef voor Spanjaard Sergio Garcia over een leugenaar die zichzelf uitgeeft voor wereldreiziger en zo in de problemen komt) komen de militaire coupplegers op pagina 19 al weer om de hoek kijken. In al die verhalen zijn het jongeren die het opnemen tegen het regime. Zelf zegt Leo niet meer zo politiek geëngageerd te zijn. „Ik ben nog wel links, maar de politieke verwikkelingen in mijn strips dienen vooral als decor waartegen de hoofdpersonen volwassen worden."

Giraud

Terug naar 1974, een keerpunt in het leven van Leo. Bij een vriend vindt hij een stapel Franse tijdschriften: *Pilote* en *Métal Hurlant*. Daarin ziet hij voor het eerst het werk van Giraud/Moebius. Diens strip *Arzach* maakt een onuitwisbare indruk op Leo. De totale artistieke vrijheid van Giraud, dat wilde hij ook! Maar helaas is er geen markt voor strips in Brazilië en in 1981 besluit hij te vertrekken naar wat hij dan nog ziet als het mekka van de strip: Frankrijk. Maar dat valt tegen. Europa zit in een recessie en de totale vrijheid die uitgevers in de jaren zeventig nog aan striptekenaars boden, is verdwenen.

„Ik heb nooit spijt gehad van mijn stap," vertelt hij. „Ik wilde stripmaker worden in Frankrijk, punt. Ik heb alles verkocht wat ik had en ben vertrokken. Het enige wat ik meenam, was een adres van Dargaud en de naam van de redacteur daar: Guy Vidal. Al mijn Braziliaanse collega's verklaarden me voor gek, zeiden dat ik naïef was en dat het nooit wat zou worden. Maar het is wel wat geworden.

Aldebaran

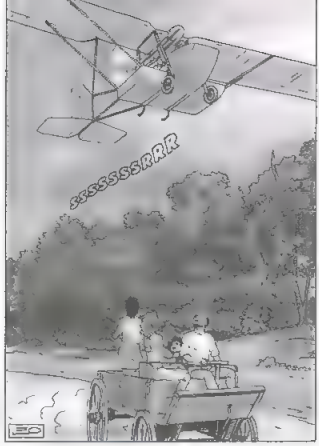

Aldebaran

Het heeft weliswaar lang geduurd, maar het is gelukt. En daar ben ik trots op."

Makkelijk heeft Leo het inderdaad niet gehad, die beginjaren in Parijs. Hij maakt een sf-strip, *Mission de contact* die a. veel elementen bevat van het latere *Aldebaran*, maar geen uitgever is geïnteresseerd. Hij schraapt zijn kostje weer bij elkaar als reclametekenaar. Wel lukt het hem wat korte verhalen te slijten aan *L'Echo des savanes* en *Okapi*. Een van die verhalen speelt zich af in een gevangenis. Op dat moment loopt scenarist Rodolphe rond met een idee voor een langer verhaal dat zich ook in de nor afspeelt en hij zoekt contact met Leo. „Ik kende zijn naam en de albums die hij geschreven had. Ik was totaal verrast dat uitgerekend hij iets met mij wilde maken," aldus de tekenaar. Het gevangenis-project is nooit wat geworden, maar uit hun ontmoeting komt wel *Trent* voort. Een serie die van het begin af aan redelijk succesvol is en waarvan acht delen zijn verschenen.

De doorbraak zorgt ervoor dat hij van Dargaud alsnog zijn sf-strip mag maken. *Aldebaran* is vanaf het eerste deel een geweldig succes. Hij wint er diverse prijzen mee en de verkoop is een veelvoud van de oplage van *Trent*. Na vijf delen begint hij aan een nieuwe cyclus van de *Aldebaran*-reeks, *Betelgeuze*, die minstens zo succesvol is. Vanaf 1991 tekent Leo in een moordend tempo twintig albums, een gemiddelde van één per zeven maanden. Dan weer op tekst van Roldolphe, dan weer een van zijn eigen scenario's. Een werkwijze die hij naar eigen zeggen nodig heeft om bij te kunnen tanken en zijn fantasiewereld niet te laten opdrogen. Het succes van Leo's sf-werk leidt er toe dat Rodolphe en hij *Kenya* gaan maken. Een serie die zich weliswaar "gewoon" in het Afrika van de jaren veertig afspeelt, maar waarin Leo wel alle ruimte krijgt zijn fantasiewezens te tekenen. Ook die serie (waarvan inmiddels drie delen verschenen) is een succes. Leo: „Het loopt zo goed, dat het onmogelijk is twee of drie jaar te wach ten met een volgend album. Tijd voor een nieuwe *Trent* is er dan ook niet. Het laatste deel van die serie verscheen alweer in 2000. En om nou een serie waar we 15.000 exemparen van verkopen nieuw leven in te blazen ten koste van een serie waarvan we er 50.000 per deel verkopen.. "

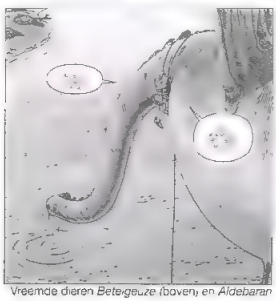

Vreemde dieren *Betelgeuze* (boven) en *Aldebaran*

Naast al het commerciële succes gebeurt er in 1999 iets wat hem na al die jaren ploeteren het gevoel geeft dat het niet voor niets is geweest. Zijn idool Jean Giraud vraagt hem diens serie *Edena* over te nemen. „Ik was helemaal confuus. Giraud, de man wiens *Blueberry* ik altijd open op mijn tekentafel had liggen als ik aan *Trent* werkte, vroeg mij zijn serie over te nemen. Maar ik had mijn eigen series die steeds beter begonnen te lopen. Bovendien zouden mijn tekeningen alleen maar vergeleken worden met die van Giraud. Dus heb ik nee tegen hem gezegd. Vlak daarna hoorde ik dat Dargaud hem had gevraagd voor het voorwoord van de integrale uitgave van de eerste *Aldebaran*-cyclus. Ik ben in tranen uitgebarsten."

Vrouwen

In Leo's strips spelen vrouwen de hoofdrol. Tegen *bdparadidsio* zei hij dat hij zich daarvoor heeft laten inspireren door de *Alien*-films, waarin het vrouwelijke karakter nu eens niet slechts de aangever is van de mannelijke hoofdpersoon. „Dat wilde ik ook."

Behalve daarmee, vallen Leo's strips ook op door de fantasiedieren en -planten. Zo lijken zijn personages door een gewoon bos te lopen en ineens duikt daar een gruwelijk monster op, liefst een die er op het eerste gezicht heel aaibaar uitziet. „De meeste van die dieren zijn ontstaan terwijl ik in het park hier in Parijs wat zat te schetsen. Vaak mix ik gewoon wat bestaande dieren door elkaar en maak daar iets nieuws van. Of ik vergroot insecten uit tot angstaanjagende proporties. Zo bijzonder is het eigenlijk allemaal niet."

Wat verder opvalt voor een sf-strip, is de aandacht die Leo besteedt aan de karakters. Zijn personages worden volwassen, weten zich niet altijd raad met de situaties waarin ze terechtkomen en hebben op een natuurlijke manier seks zonder dat de auteur uit lijkt op goedkoop effectbejag. De hoofdpersonen zijn zelden stereotypen en Leo wil ook dat de werelden die hij neerzet dat niet zijn. „In *Betelgeuze* heb ik geprobeerd het militaire regime niet alleen als slecht neer te zetten. De goeden zijn niet alleen maar goed en de slechten niet alleen maar slecht. Er is nog maar een paar dozijn mensen op die planeet en hun voortbestaan wordt serieus bedreigd. Zelfs Kim, de hoofdpersoon, doet niet alleen maar goede dingen meer. Het leven is niet zo simpel. In *Aldebaran* heb ik dat af en toe te zwart-wit geschilderd. In mijn volgende boeken wil ik de complexiteit van een samenleving onder extreme omstandigheden verder uitbouwen."

Dat volgende werk bestaat uit in ieder geval nog een derde *Aldebaran*-cyclus: *Antarès* geheten. Ook hierin speelt Kim de hoofdrol. Komend najaar ligt het vijfde en afsluitende deel van *Betelgeuze* in de winkels. Volgend jaar het laatste deel van *Dexter London* en het vierde deel van *Kenya*. Daarna wil hij het rustiger aan doen. Of *Antarès* ook vijf delen zal beslaan, weet hij nog niet. „Mogelijk dat ik een extra lang eerste deel maak, want ik weet niet of ik het red om een complexer verhaal in evenveel pagina's te vertellen." Leo is inmiddels over de zestig en zegt nog genoeg inspiratie te hebben voor nieuw werk. Inspiratie die hij onder meer put uit de overtuiging dat ook 'links' niet alle antwoorden heeft. ***Hans van Soest***

Posy Simmonds: Prinses Di meets Flaubert

Hoewel zij al ruim dertig jaar stripverhalen maakt voor het Britse dagblad *The Guardian*, is Posy Simmonds in Nederland vooral bekend als maaksters van kinderboeken, die verschijnen bij uitgeverij De Harmonie. Deze uitgever durfde het aan om begin 2005 *Gemma Bovery* uit te brengen. Posy Simmonds eerste grafische roman voor volwassen lezers.

Gemma Bovery

Posy Simmonds wordt als Rosemary Elisabeth Simmonds geboren in 1945 in een klein dorpje op het platteland van Berkshire. Het huis waarin ze opgroeit staat vol met antiek en boeken. Ze is vooral gefascineerd door de staalgravures in oude negentiende-eeuwse boeken. Ook de oude nummers van het satirische tijdschrift *Punch* boeien haar. Later maakt ze op school via kinderen van de militairen van een nabijgelegen Amerikaanse legerbasis kennis met krantenstrips als *Blondie*. Van jongs af aan tekent Posy Simmonds en rond haar tiende begint ze ook stripverhaaltjes te maken. Sindsdien is ze dat blijven doen. Na een studie aan de Central School of Art in Londen begint ze te werken als illustrator voor *The Sun* in 1969. Drie jaar later komt ze bij *The Guardian* terecht. In deze krant verschijnt een serie satirische strips over het linkse echtpaar George en Wendy: *The silent three*. Het is een mooie uitlaatklep om de spot te drijven met allerlei linksige, tegenculturele verschijnselen uit de Thatcher-jaren. Haar strips zijn bij de lezers van *The Guardian* waanzinnig populair. In 1980 en 1981 wordt Posy Simmonds uitgeroepen tot Cartoonist of the year. In 1987 verschijnt haar eerste kinderboek in stripvorm, *Fred*. In de loop der jaren maakt ze nog meer kinderboeken en in 2001 levert ze een bijdrage aan Art Spiegelmans *Little Lit 2 Strange stories for strange kids*. In 1999 komt de Engelse versie van *Gemma Bovery* uit.

Hoe is het om stripmaker in Engeland te zijn?

„Ik heb het grootste deel van mijn loopbaan voor *The Guardian* gewerkt en een paar andere kranten. Mijn ervaringen zijn heel anders dan die van stripmakers die alleen stripalbums maken. Ik merk dat op stripbeurzen en in gesprekken met uitgevers. Ik werk met wekelijkse of dagelijkse deadlines. Ook als ik ontevreden ben over mijn tekenwerk, moet ik het toch versturen omdat er geen tijd is om het over te doen. Omdat ik voor een krant werk, heb ik gewoon niet veel tijd om ideeen of vormgeving uitgebreid te overwegen. In die zin beschouw ik mezelf dus niet echt als stripmaker. Zelfs *Gemma Bovery* is niet als stripalbum gemaakt, het is op dezelfde manier ontstaan als mijn andere krantenstrips. Ook dit was oorspronkelijk een serie voor een dagblad."

Het is dus in wekelijkse afleveringen gepubliceerd?

„Nee, dagelijks, in *The Guardian*."

Dagelijks? Je had het al af voordat het gepubliceerd werd?

„Nee, het was vreselijk. Het begon en ik moest in één week zes episodes maken, de volgende week weer zes enzovoort. Het ging erg, erg snel. Wat me veel tijd had gekost om te bedenken, vervaagde binnen drie maanden."

Had je een uitgewerkt plot voordat je begon?

„Ja, maar dat was niet waarmee ik ben begonnen. Het eerste wat ik doe, is tekenen om een gevoel te krijgen bij de personages: hoe praten ze? Wat voor kleren dragen ze? Hoe is hun huis ingericht? Pas als ik dat soort vragen heb beantwoord en de personages voor me zijn gaan leven, kan ik een plot bedenken."

Posy Simmonds slaat haar schetsboek open en wijst een personage aan dat een rol gaat spelen in een nog te publiceren verhaal.

„Als ik personages ontwikkel, bedenk ik wat hun kapsel is, hoe ze zich kleden. Ik teken ze vanuit verschillende hoeken en met verschillende gezichtsuitdrukkingen. Ik schets maar wat. Kijk, met hem ben ik nog bezig. Toen ik begon, moest hij een Amerikaanse professor voorstellen. Ik begon hem onder aan de pagina te tekenen en vond dat hij rood haar moest hebben. Hij moest een beetje Boston-Iers type zijn, met bril en zo. Maar hij veranderde en opeens bleek hij van die rare tanden te hebben, een beetje zoals Bugs Bunny."

Je ontwikkelt dus eerst de personages?

„Ja. Maar die veranderen misschien ook weer als ik met het verhaal bezig ben. Dan blijkt dat hun neus verkeerd is of dat ik ze verkeerd gekleed heb. Het is mijn manier om met een verhaal te kunnen beginnen."

Maar als je de platen daadwerkelijk tekent, kun je niets meer veranderen?

„Dat klopt, maar ik teken veel voordat ik aan een verhaal begin."

Is Gemma in de loop van het werk aan Gemma Bovery veranderd?

„Zij moest zeker veranderen, want in het verhaal maakt ze een soort ontwikkeling mee."

tekeningen heen. Het album had beter verzorgd kunnen zijn, maar het is in zeer korte tijd in elkaar gezet. Dat kun je ook zien, maar het is nog steeds goed leesbaar.

De lettering van de Nederlandse uitgave vind ik briljant. Het is helemaal met de hand gedaan! Daar heb ik veel bewondering voor. Het zijn prachtige letters geworden. Ik ben er echt erg blij mee. De Engelse taal is veel bondiger dan het Nederlands dus de vertaler en de letteraar moeten echt hun best moeten doen om alle tekst passend op de platen te krijgen."

Ik begreep dat je nog erg jong was toen je Madame Bovary voor het eerst las

Ooh! U bent vast een koe!
Rozemarijn
BAILLEVILLE – 31 km ROUEN
Maison normande comprenant cuisine, séjour avec cheminée, autre pièce A l'étage 3 chambres, salle de bain, WC. Chauffage électrique. Dépendance usage d'atelier. Terrain 1 ha 38. Prix: 570 000
Charlies paniek:
• Zijn flat in Londen kwijt
• In Frankrijk belasting betalen
• Spreekt geen Frans
Heus niet, Charlie... we vernuren hem aan Colin buiten de eigenaar om. Als er vragen komen is hij myn neef en zijn vrij op vakantie
Dat kun je voorkomen... Makkelijk zat- als je je niet inschrijft, weten ze nergens van... We geven onze inkomsten gewoon in Engeland op
Maakt voor je werk niet uit Dat blijft via jebroer uit Londen komen Je moet alleen wat verder rijden als je je spullen aflevert. .
Gemma Bovery

„Ja, dat was op de middelbare school. We hadden een Franse lerares Frans, een erg inspirerende vrouw. Ze was bijzonder chique en had een echt Franse uitstraling. We vonden haar prachtig. Eigenlijk waren we nog niet oud genoeg om het te mogen lezen. Maar zij vond dat we het toch moesten proberen, want het was volgens haar een bijzonder boek en een hoogtepunt van de Franse cultuur. Ze nam ons ondanks onze jonge leeftijd erg serieus en dat vonden we erg vleiend.

Ik herinner me dat ik Madame Bovary toen een vreselijke vrouw vond. Ze had een slecht karakter, was wreed en een slechte moeder. Toen ik het boek op latere leeftijd weer las, kreeg ik een ander beeld van haar."

Heb je veel van Flauberts boek gebruikt voor jouw strip?

„Ja, ik heb veel dingen letterlijk overgenomen. De belangrijkste dingen die ik heb veranderd, zijn dat mijn vrouwelijke hoofdpersoon een Engelse in het hedendaagse Normandië is. En ik heb het einde veranderd. Verder volgt mijn strip echter dezelfde lijn als de roman."

Je hebt een graphic novel gemaakt, maar sommige stukken zijn meer literair dan grafisch. Had dat met de beperking van het aantal pagina's te maken?

„Misschien. Als ik een roman had geschreven, was ik zeker hele pagina's kwijt geweest aan de beschrijving van een interieur. Omdat ik gebonden was aan de afgesproken honderd pagina's, zag ik me genoodzaakt om binnen mijn strip te werken met pratende hoofden, zoals je die in films ook hebt. Daarnaast moest ik het verhaal lopend houden en er ook nog eens voor zorgen dat de lezer niet voor het einde zou afhaken, door elke pagina met een cliffhanger te laten eindigen. Toen *Gemma Bovery* in boekvorm verscheen besefte ik dat de voorpublicatie in een krant beperkingen had opgelegd en dat het boek er heel anders uit zou hebben gezien als ik het direct voor een boekuitgave had kunnen maken. Er zou dan meer die stilte inzitten die je krijgt als je platen maakt waar geen tekst op voor komt. Daar houd ik erg van. Grafisch is dat erg mooi."

Die verandering laat je zien door haar kapsel te veranderen?

„Ja, ze neemt een wat Franser uiterlijk aan en laat haar haar kort knippen. Ze moest veranderen. Toen ik haar voor het eerst tekende, leek ze een beetje op prinses Diana, die toen nog leefde. Gewoonlijk zet ik puntjes als ik ogen teken. Ik maak zelden echt ogen. Maar de manier waarop prinses Diana keek, beviel me. Ze keek nooit direct naar iemand, maar altijd vanuit haar ooghoeken. Het gaf de indruk van een zekere afstandelijkheid. Het had ook iets berekenends en dat wilde ik voor mijn hoofdpersoon. Ik heb veel schetsen aan de hand van foto's van de prinses gemaakt. Aanvankelijk was Emma een beetje sjofel, maar ze werd tijdens het tekenen steeds modieuzer. Wellicht heeft dat ook bijgedragen aan haar transformatie. Ik heb in ieder geval ontzettend veel schetsen moeten maken voor ik het verhaal enigszins voor ogen had en er daadwerkelijk mee aan de slag kon.

Het voorbereiden van *Gemma Bovery* kostte mij erg veel tijd en toen ik een ongeluk kreeg waaraan ik rugklachten overhield ging het helemaal mis. Ik kon niet goed meer tekenen, terwijl de opdrachtgever klaarstond om te beginnen met publicatie. Uiteindelijk heeft het ongeluk me nog een jaar extra gekost. Ik begon met de voorbereidingen in 1996 en uiteindelijk verscheen het verhaal pas in 1999."

Als je gewend bent om strips te lezen, neem je de tijd om dat soort pagina's op je in te laten werken. Maar als je daarentegen geen geoefende lezer bent .

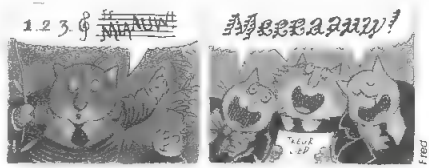

Wist je bij aanvang al op hoeveel pagina's je uit zou komen?

„Ja. Dat was zo afgesproken met *The Guardian*, mijn opdrachtgever. Het moesten ongeveer honderd afleveringen worden van drie kolommen breed. Eigenlijk had ik daar zelf niet zo veel over te zeggen. Het formaat van de strip is gewoon bepaald door de afmetingen van de krant. De breedte van drie kolommen biedt mij veel mogelijkheden om een plaat in te delen. Je kunt van links naar rechts werken, maar ook diagonaal."

Ben je tevreden met het formaat van de boekuitgave?

„Niet helemaal. Ik had het mooier gevonden met meer wit om de

. .Dan is het verspilling van de ruimte. Ja, dat klopt. Dat is ook een reden om 'vertellend' te werken. Als je geschreven informatie tot je neemt, is de aandachtsverdeling anders. Je weet – bij wijze van spreken – dat aan het einde van een zin of rechts onderaan de pagina alle informatie daarvoor zit. Dan kun je je ogen een ogenblik rust gunnen. Bij beelden verzamel je de informatie op een andere manier. Beelden bieden veel details, maar vertellen tegelijkertijd het verhaal."

Jouw boek bevat veel details die van alles over de personages vertellen. Details als een stapel boeken of de inhoud van een kast.

„Dat hoop ik wel. In Engeland hebben we bijvoorbeeld een zogenaamde butlertafel. Als ik die afbeeld, weet de Engelse lezer gelijk dat de eigenaar ervan pretenties heeft."

Het is voor Gemma Bovery belangrijk om te laten zien wie ze is door de inrichting van haar huis. Ook de verandering van het interieur betekent iets

„Nou, het is meer een restauratie van het huis van haar man dan een verandering. Hij heeft een woning uit de achttiende eeuw en zij herstelt die in de oude glorie. Ze wil het huis een bohémienachtige uitstraling geven. Zo hangt ze schilderijen op van schilders met een bepaalde levenswijze die zij overneemt. Het refereert aan het artiestenbestaan. Gemma maakt zich dan niet meer druk over het blonderen van haar haren."

Op het moment dat The Guardian akkoord ging met jouw plan om Gemma Bovery te maken, werkte je al ongeveer twintig jaar voor die krant

„Ja, zo ongeveer. Ik begon in 1973 als *dogsbody*, een soort grafisch manusje-van-alles, want ik was nog erg jong. Als ze een lege plek op een pagina hadden, vroegen ze mij om die op te vullen met een illustratie. Het was leuk werk om te doen."

Kun je iets vertellen over The silent three? Je hebt deze strip jarenlang getekend voor The Guardian

„*The silent three* is overgenomen uit een oude Engelse strip. Daar zaten personages in met dezelfde namen. In 1977, toen ik nog steeds *dogsbody* was voor *The Guardian*, vertrok er plotseling een stripmaker bij de krant. Aan mij werd gevraagd of ik een strip wilde maken om de vrijgekomen ruimte te vullen. Aanvankelijk was het de bedoeling om de bestaande strip voort te zetten, maar ik stelde voor om iets te doen met de personages uit de Engelse strip *The silent three* van Evelyn Flinders, uit de jaren vijftig. Oorspronkelijk waren het drie schoolmeisjes en een oude lerares. In mijn versie werden het drie meisjes en hun oma, die allemaal geheimen oplosten. Ik maakte een proefaflevering en de redactie ging akkoord.

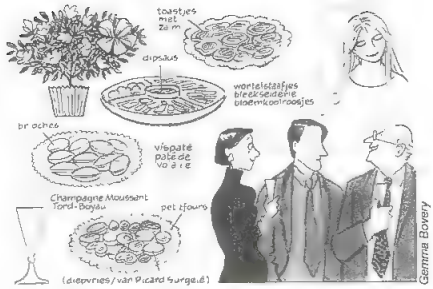

Ik had geen idee waar ik aan begon! Voortaan moest ikelke maandag een enorm stuk van een krantenpagina vullen. Zes maanden lang was het een nachtmerrie. Maar na verloop van tijd kreeg mijn verhaal toch wat structuur. Ik besloot er verhaal van te maken over een gezin van dat overeenkwam met de doorsneelezer van *The Guardian*; een tikkeltje links van het centrum, liberaal. De vader was een socialist, de moeder vrijzinnig, de oudste dochter een feministe. Langzamerhand verdwenen de drie hoofdpersonen uit het logo, want het ging steeds minder over hun.

Het waren wekelijkse, korte verhalen. De strip werd heel populair. Het lezen van de strip werd voor de lezers van *The Guardian* een vast ritueel tijdens het ontbijt. Ze leefden erg mee. Als ik met vakantie was, werd er meteen gereageerd. De strip leverde ook veel post op. Als ik iets over echtscheiding maakte, werd daar gelijk op gereageerd door mensen die mijn advies vroegen. Alsof ik een psychiater was die overal antwoord op wist."

In Frankrijk maakte Claire Bretécher in die tijd ook dat soort satirische strips over het leven van alledag.

„Haar werk werd rond 1980 gepubliceerd in *The Sunday Times*. Ik heb veel van haar gelezen. We hadden het vaak over dezelfde onderwerpen. Wat hebben we toch een treurige tijd gehad: echtscheiding, cellulitis, een en al ellende. *(lacht)*

Ik heb van 1977 tot 1987 aan *The silent three* gewerkt. Ik kreeg het gevoel dat ik niets nieuws meer schreef en het begon me te vervelen. Dus stopte ik. Dat was geen eenvoudige beslissing, want het kostte me een vaste bron van inkomsten. Naast de strip illustreerde ik en maakte ik kinderboeken. Maar de strip was mijn enige vaste inkomstenbron. In die tijd ben ik begonnen met het maken van kinderboeken. Ik wilde graag eens iets in kleur maken. De redacteur van een uitgeverij stimuleerde me om dat eens uit te proberen in een prentenboek voor kinderen. Dat was een geweldig idee en het maken van kinderboeken bevalt mij goed. Maar ik hoop ook dat ik de kans krijg om na *Gemma Bovery* weer een *graphic novel* voor volwassen lezers te maken. Maar dan een die direct in boekvorm verschijnt."

Hans Pols

DE ZIENDE HEMEL, noemde ze de middagen met Hervé die in de salon zo veel stof deden opwaaien. Hemels, omdat ze bewees dat, met enige *mise en scène*, het leven perfect kon zijn.

Jan Kruis' levenswerk **Jan, Jans en de kinderen** Hollandser dan een gehaktbal en verplichte kost voor iedere inburgeringscursus – viert dit jaar haar 35-jarig jubileum. Reden genoeg om uit te pakken met een heuse **muzikale komedie**. De regie is in handen van Gijs de Lange, het scenario komt van Niek Barendsen en Henny Vrienten verzorgt de muziek. Bij het verschijnen van dit blad moet ook de rolbezetting inmiddels bekend zijn. Behalve de overbekende personages, verwikkelingen en hoi piepeloi's, mag je verwachten dat de vertrouwde rolpatronen op de helling worden gezet voor de broodnodige spanning. Of Niek Barendsen zich uit deze spagaat zal weten te redden, kun je tussen oktober 2005 en maart 2006 zelf gaan bekijken. ***SS***

De internetnieuwsbrief van stripwinkel De Poort weet te melden dat de grote Franse Franstalige uitgeverijen wat **verkoopcijfers** bekend hebben gemaakt over 2004. Absolute koploper is *Titeuf 10* met 835.200 stuks in vijf maanden tijd! Meer dan 500.000 exemplaren werden er verkocht van de nieuwste delen in de series *Lucky Luke, Blake en Mortimer, Largo Winch* en *XIII*. In totaal verschenen er 2.120 stripalbums bij 207 verschillende uitgeverijen. Het aantal Franse uitgevers dat strips uitbrengt is de laatste jaren spectaculair gestegen. Niettemin zijn slechts vijf uitgeversgroepen verantwoordelijk voor tweederde van de totale verkoop: Dargaud/Lombard/Dupuis, Glénat, Flammarion/Casterman, Delcourt en Soleil. Opmerkelijk is verder dat meer dan een derde van alle verkochte stripalbums, namelijk 35,5% een manga was. ***HP***

De weblogs bevolken het internet als vliegen op de stront, maar **Michiel van de Pol** zweert nog bij het oude handwerk. Dagelijks tekent hij een kort stripje over het (herkenbare) reilen en zeilen van zichzelf en zijn omgeving. Michiel maalt weinig om techniek. In zijn geval leidt dat tot vlotte

DE "MC-FLURRY" BESTAAT UIT IJS MET GEHAKTE STUKJES SNICKERS ER DOORHEEN GEKNEED...
DAAR HEEFT VAST IEMAND HEEL DIEP OVER NA-GEDACHT
GELUKKIG WIST EMMEL (4,8) DE NIEUWE VONDST OP WAARDE TE SCHATTEN
D'R ZIT ROT-ZOOI IN ME IJS
Michiel van de Pol

plaatjes die uitstekend aansluiten bij de alledaagse onderwerpen die hij behandelt. Zijn strips zijn door het gebrek aan pretenties aangenaam licht verteerbaar. Maandelijks levert dat een zelf geproduceerd boekje op. De boekjes zijn vooral bedoeld als promotiemateriaal. Daarnaast zal hij zijn werk verkopen op beurzen. Bestellen kan ook via m.l.vandepol@planet.nl of door geld te storten op rekeningnummer 522891233. Een maand uit het leven van de familie Van de Pol kost € 3,50. ***JN***

Suske en Wiske-tekenaar **Marc Verhaegen** is de laan uitgestuurd bij Studio Vandersteen. Hij had sinds de pensionering van Paul Geerts de artistieke leiding over de serie. Zijn positie was vanaf het begin omstreden. Zo voerde hij een restyling door (Wiske in naveltruI) die later weer moest worden teruggedraaid. Ook vielen zijn onder werpskeuzen niet altijd in goede aarde bij de erven Vandersteen en de uitgever. De spreekwoordelijke druppel was, volgens Verhaegen zelf in een interview met de *Gazet van Antwerpen*, een scenario voor een aflevering over de Tweede Wereldoorlog, waarin het levensverhaal van een vergast joods meisje wordt verteld. Niet geschikt voor een kinderstrip, vond de leiding van de studio. Voortaan berust de artistieke leiding niet meer bij één persoon. De tekenafdeling wordt nu geleid door Luc Morjaeu (*Biep en Zwiep*, Studio 100). De scenario-afdeling door Peter van Gucht (ook wel bekend als de cartoonist Pug). Verhaegen vecht zijn ontslag aan. ***HuS***

Dupuis heeft het programma voor de **Vrije Vlucht-reeks** voor de komende maanden bekendgemaakt en daarbij zitten een paar opmerkelijke titels. In september verschijnt een album van de Engelse auteur Oscar Zarate dat zich afspeelt in Parijs. Van Zarate verscheen jaren geleden voor het laatst iets in het Nederlands, namelijk *Een kleine moord*, waarvoor Alan Moore het scenario schreef. Dit nieuwe verhaal wordt geschreven door niemand minder dan Carlos Sampayo. Twee oude bekenden keren terug met een nieuw verhaal in de serie Vrije Vlucht: Lax maakt een verhaal over de Tour de France van 1912, te verschijnen in juni en Makyo keert in december terug met een strip over drie meisjes die contact hebben met de dodenwereld. Op de vervolgen op *De boeman* van Filippi en Lebeault, *Muchacho* van Lepage en *De woesteling* van Baru moeten we nog wachten tot 2006. Dan verschijnt ook nieuw werk van David B. Bij Dupuis. ***HP***

In 1991 begon Jeff Smith aan de avonturen van de drie neefjes Bone. Avonturen die hem geen windeieren hebben gelegd en inmiddels in ongeveer elke denkbare uitvoering op de markt zijn gebracht. Hoog tijd dus om een nieuwe bron van inkomsten aan te boren. Samen met studio Telltale Games is Smith inmiddels begonnen aan een **Bone computerspel**. Nu gebeurt dit de laatste tijd wel vaker, maar in dit geval mag verwacht worden dat het gaat spetteren. Het team van Telltale Games is namelijk verantwoordelijk geweest voor klappers als *Monkey island, Full throttle* en *Grim fandango* en is recentelijk opgestapt bij Lucas Arts na het stopzetten van *Sam en Max: Freelance police*, eveneens een stripverspelling. De ware liefhebber weet genoeg en spoed zich naar telltalegames.com. ***SS***

Ook was Jacobs een gerespecteerd stripauteur die in de jaren '60 een wezenlijke bijdrage leverde aan het medium met zijn klassieke strip **Blake en Mortimer**. Na zijn dood is zijn werk langzaam versteend door de aanhoudende geldzucht van zijn erfgenamen en uitgeverij. Helaas geven de oplagecijfers van de opeenvolgende uitgaven hen groot gelijk. Voorlopig komt er dan ook geen einde aan. Ook al omdat uitgeverij Dargaud elke keer weer gerenommeerde stripmakers

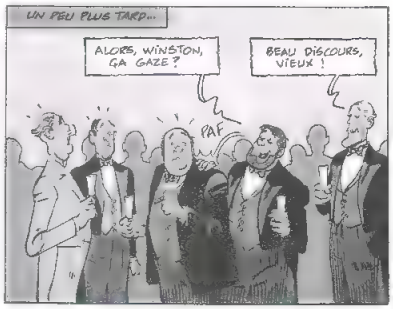

Blake en Mortimer door Barral en Veys

weet te vinden die bereid zijn zich in het harnas van de Jacobs-stijl te wringen. De eerstvolgende bijdrage aan de reeks wordt geleverd door René Sterne en Jean van Hamme. Het verhaal dat Van Hamme heeft bedacht beslaat – heel klassiek – twee albums, die in een tijdsbestek van twee jaar zullen verschijnen. Ook de samenwerking tussen André Juillard en Yves Sente ten behoeve van een nieuw *Blake en Mortimer*-verhaal staat inmiddels vast. Verfrissend is de bijdrage van het duo Nicolas Barral en Pierre Veys. In het Franse blad *BoDoï* is hun - door Dargaud goedgekeurde! persiflage op de twee beroemde striphelden voorgepubliceerd en dat ziet er zeer goed uit. Het verhaal zal dit voorjaar als volwaardig album verschijnen. ***JN***

Hij wordt wel eens vergeleken met de Franse schrijver Louis-Ferdinand Céline vanwege zijn controversiële meningen. Maar ook vanwege zijn meeslepende schrijfstijl. Wie nog niet genoeg heeft aan de zesduizend pagina's tellende strip saga *Cerebus* van de Canadees **Dave Sim**, kan dit voorjaar terecht bij uitgeverij Aardvark-Vanaheim. Die bundelt in **Collected letters 2004** alle correspondentie van Sim uit het jaar waarin hij zijn levenswerk afrondde ($ 30 00). Sims karakteristieke, bescheiden motto: "After you've finished writing the longest sustained narrative in human history... it's time to answer the mail." *TD*

Steeds meer stripmakers vinden publiceren op papier maar een trage, onhandige aangelegenheid. Na Floor de Goede (www.doyoaknowflo.nl), Tommy A (www.tommya.nl) en Gnoe (www.gnoe.net) heeft nu ook **Jean Marc van Tol** zich bij de kringen van de webloggende stripauteurs geschaard. Op www.poepoe.nl plaatst hij, voortaan elke dag een korte strip over wat hem op dat moment bezig houdt. Aardig daarbij is dat Van Tol geen vast format als bij *Fokke & Sukke* hanteert maar enthousiast varieert met stijl, genre en lengte. Je kunt bovendien elke dag meteen in het gastenboek op Van Tols strip reageren *TD*

Na het afronden van zijn magnifieke vierluik *De stem van het volk* werkt **Jacques Tardi** alweer volop aan een nieuwe stripbewerking. Uitgeverij Les Humanoïdes Associés kondigt voor medio 2005 een Tardi-versie aan van *Le petit blue de la côte ouest*, een psychologische thriller van Jean Patrick Manchette (1942-1995). Manchette leverde jaren geleden al het scenario voor Tardi's *Griffu*. Na *Le petit blue de la côte ouest* heeft Tardi nog twee bewerkingen van Manchette-thrillers op de planning staan: *La position du tireur couché* en *O dingos, ô châteaux*. Een Nederlandse uitgever is nog niet bekend. *TD*

Agenda

Van **1 tot 15 april** vindt in Brussel de tweede editie van de **Stripveertiendaagse Brussel** plaats. Dat houdt in: o.a. exposities gewijd aan *Nero*, strips uit Seoul, Olivier Deprez, Stefano Ricci, uitgeverij Bries en – speciale aanrader - Ferraille, lezingen, evenementen en nog veel meer. Het hele, indrukwekkende programma is te vinden op: www.brussel-strip.com.

Van 25 maart tot en met 22 april is in **galerie De Gangkast** onder de titel *The magic mirror*, een selectie uit het stripwerk van de in de Verenigde Staten woonachtige Nederlander **Tobias Tak** te bezichtigen. De Galerie is te vinden op Havenstraat 157 te Rotterdam.

Zondag **24 april** in Antwerpen: de **vijfde Strip-, platen- en cd-beurs** in Sportzaal Schijnpoort, Schijnpoortweg 55, Antwerpen, www.stripsmeteenhart.org.

Te zien in Galerie Mekanik: **tot eind april** de expositie **Muurvast. Stripmuren in Antwerpen** en in **mei** cartoons, strips en illustraties van **Ief Claessen.** Daarnaast vinden er in Mekanik **stripworkshops** plaats **tussen 11 april 2005 en 4 mei**, waarvan op **21 mei** de resultaten zullen worden tentoongesteld. Meer info: www.mekanik-strip.be

Op **1 mei** is Tilburg het bruisende centrum van de webcomic. Dan vindt in zaal Hall of fame de eerste editie van **Clickburg** plaats. Tot de verwachte gasten horen onder anderen Nozzman, Lectrr en Rene van Densen. Ook zullen de Clickburg Webcomic Awards worden uitgereikt voor de beste webcomics uit Nederland en Vlaanderen. Meer info: www.clickburg.nl.

Zondag **15 mei: Tweede stripfestival Knokke-Heist**, Van Bunnenplein/Zeedijk, Knokke, België.

Zondag **29 mei: Derde stripfestival van Sluis**
Op verscheidene lokaties in het centrum van Sluis, www.stripfestivalsluis.nl. Op dezelfde zondag, enkele kilometers zuidelijker: de **Gentse Stripbeurs**, Gito Campus Bouw, Martelaarslaan 13, Gent, België, www.gentsestripbeurs.be.

Zondag **5 juni** kun je alvast vrijhouden in je agenda voor het **Stripfestijn Dordrecht 2005**, op het Scheffersplein en omgeving, www.stripfestijn.com.

Tot 12 juni in het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal: de expositie **Strippen op school. Striponderwijs in België**. Met name is werk te zien van de leerlingen van Ferry en Cossu. Meer info: www.comicscenter.net.

Tot en met 26 juni in het Oorlogs Verzetsmuseum in Rotterdam: de expositie **Menselijke dilemma's. Oorlog in beeldverhalen.** O.a. aandacht voor Eric Heuvel en Joe Sacco. Meer info: www.ovm.constantyn.nl.

Tot en met 27 november biedt het Stripmuseum Groningen een blik achter de schermen van **Hanco Kolks** nieuwe project, *Club Paradise*. Daarnaast originelen van *Sîngle* en *Gilles de Geus* en twee strippanorama's uit het Van Gogh-museum. Op **30 april** opent in hetzelfde museum trouwens een expositie over **Suske en Wiske.** Meer info: www.stripmuseumgroningen.nl.

Tobias Tak

Joe Sacco

Door zijn onstuitbare drang om zich middenin 's werelds populairste brandhaarden te bevinden, was het onvermijdelijk dat er een keer een verslag uit **Irak** zou verschijnen van de hand van **Joe Sacco**. *Complacency kills*, heet het verhaal en geheel tegen Sacco's traditie in komen we weinig te weten over het lot van de plaatselijke bevolking. Ingepakt in een kogelvrij vest rijdt hij acht pagina's lang mee in een Amerikaans pantservoertuig en doet hij vooral verslag van de paranoïa die het leven van de soldaten beheerst. Het Britse dagblad *The Guardian* besloot het niet alleen op te nemen in de weekendeditie van 26 februari, maar zette ook een versie online: http://image.guardian.co.uk/sys-files/Guardian/documents/2005/02/25/sacco1.pdf *SS*

Zijn geruchtmakende vierluik *Ibicus* bood al een onverbloemde blik op historisch Rusland. Inmiddels heeft **Pascal Rabaté** het hedendaagse, postcommunistische land zelf uitgebreid bezocht. Samen met zijn vriend, de fotograaf **Jean-Hugues Berrou** maakte de tekenaar een reis van meer dan tienduizend kilometer in de voetsporen van schrijver Anton Tsjechov. Hun mix van reiservaringen, fotografie en grafiek zal medio dit jaar verschijnen bij de Franse uitgever Éditions de l'An 2. Deze uitgeverij timmert trouwens ook flink aan de weg met de introductie van Nederlandstalig werk bij het Franse strippubliek. Zo heeft zij dit jaar vertalingen op het programma staan van o.a. Marcel Ruijters, Ever Meulen en Zak. Meer info: www.editionsdelan2.com. *TD*

Sabels en Galjoenen gaat de planken op. Nadat de auteurs Ayroles en Masbou hun inspiratie voor deze heerlijke serie opdeden bij het toneel (zie *ZozoLala* nummer 131), inspireert de strip nu op zijn beurt toneelmakers. De eerste twee delen van de reeks worden momenteel omgewerkt tot een toneelstuk door het Franse theatergezelschap La compagnie des masques. Wie eens wil gaan kijken, zie: http://compagniedesmasques.chez.tiscali.fr. *HuS*

Op de cover van **Schrijven en illustreren van de grafische roman** belooft auteur **Mike Chinn** dat in zijn boek alles staat wat we moeten weten om geweldige grafische romans te maken. Zo makkelijk is het blijkbaar. Op de achterkant worden de teksten nog veel curieuzer. Volgens Mike was de grafische roman ooit voorbehouden aan striptekenaars, maar nu niet meer. Bij doorbladeren van het boek wordt echter gelijk duidelijk dat de tekst gewoon het maken van strips beschrijft. Wie de illusie van zich afzet dat hij na het goed lezen van de tekst een nieuwe Andreas of Bilal is, kan uit het werk nog het nodige opsteken. Het fraai verzorgde boekwerk zet de basisprincipes van het stripmaken overzichtelijk en toegankelijk op een rij. Alles wordt bovendien kwistig geïllustreerd. Na de onzin op de omslag valt de binnenkant nog mee. Een hebbeding voor de beginnende striplieffebber voor de alleszins redelijke prijs van € 9,95. *Schrijven en illustreren van de grafische roman* is een uitgave van uitgeverij Librero. *JN*

In ons vorige nummer meldden we al dat eind januari de prijzen van het gerenommeerde stripfestival van Angoulême zouden worden uitgereikt. Voor wie de prijswinnaars gemist heeft, zetten we de belangrijkste prijzen nog even op een rijtje: beste strip van het jaar werd *Poulet aux prunes* van **Marjane Satrapi** (deze maand in Nederlandse vertaling), beste tekenaar de Japanner **Jiro Taniguchi** (voor *Sommet des dieux)*, beste scenarist de Duitser **Ralf König** (voor de Franse vertaling van *Wie die Karnickel)*, beste debutant de Amerikaan **Alex Robinson** (voor de Franse vertaling van *Box office poison)* en beste serie *Lapinot (Kobijn)* van **Lewis Trondheim**. Verkozen tot 'président' – en daarmee eregast van de volgende editie – werd de satiricus en ex-hoofdredacteur van *Charlie Mensuel* **Georges Wolinski**. Meer info: www.bdangouleme.com. *TD*

Na het overlijden van **Franz** bleef het laatste deel van de serie **Lotusbloem** onvoltooid en verweesd achter. Het verhaal *Poupée d'ivoire* was al getekend tot plaat 37, maar de stripmaker had geen enkele aanwijzing achtergelaten over het verdere verloop van het avontuur. De twee bevriende collega's Michel Fauré (tekeningen) en François Corteggiani (tekst) zijn daarop door Glénat gevraagd het verhaal af te maken. Het album zal ook in een Nederlandse vertaling worden uitgebracht. *JN*

Een schok ging door kinderboekenland. Op 1 maart werd de gerenommeerde **Woutertje Pieterse Prijs 2005** uitgereikt aan een boek waarin geen enkel woord voorkomt: *Waar is de taart?* van illustrator en stripmaker **Thé Tjong Khing**. Voor striplieffebbers is de schok uiteraard minder groot. Zij kunnen aan *Waar is de taart?* ook ongecompliceerd plezier beleven, zoals in *Het Laatste Oordeel* te lezen staat. De Woutertje Pieterse Prijs bestaat uit een oorkonde en een geldbedrag van 15.000 euro. Het volledige juryrapport staat te lezen op www.woutertjepietersepijs.nl. *TD*

Prijsvraag Peter van Straaten

Peter van Straaten is zeventig geworden. Mede naar aanleiding hiervan ging de film *Een gelukkige hand*, een documentaire van Pieter Verhoeff over van Straaten in première. Bovendien verscheen er een dik boek bij uitgeverij De Harmonie: *Alles en iedereen in duizend-en-een tekeningen*, een royale door van Straaten zelf samengestelde bundel recente tekeningen.

Met dank aan Uitgeverij De Harmonie kunnen wij een gratis exemplaar weggeven van deze uitgave. Maar je moet er wel iets voor doen. Kruip in de huid van Peter van Straaten en bedenk een raak bijschrift bij deze tekening.

Stuur je tekst voor 4 mei naar zozolala@zozolala.com of per post naar ons redactieadres: Postbus344, 3720 AH Bilthoven, Nederland. De inzenders van de vijf beste teksten krijgen een exemplaar van *Alles en iedereen in duizend-en-een tekeningen* thuisgestuurd.

Stripvoorspelling

Dit overzicht van te verschijnen strips is gebaseerd op door de uitgevers aangeleverde informatie. Ondanks de zorgvuldigheid waarmee het wordt samengesteld, komt het regelmatig voor dat de boeken in werkelijkheid pas later verschijnen. Achter elk album staan de prijs en de uitvoering (slappe kaft/harde kaft) vermeld. Het cursieve commentaar is van de ZozoLala-redactie.

Te verschijnen in april en mei 2005

Arcadia

Chris Melville: Caribbean Traffic (Hulet/Duchâteau)

Casterman

Bloedgeheimen 1: De vier levens van Arnold Paul (Dedic) 4,95; sk.
Canardo 15: De Belgische kwestie (Sokal) 9,50; hk. *Moord in het Brusselse stripmilieu.*
Jaguar 4: Dog Mengo (Bosschaert/Dufaux) 4,95; sk; 12,50; hk.
Ernie Pike 3 (Pratt/Oesterheld) 17,50; hk.

Dargaud

Al' Togo 3 (Savoia/Morvan) 5,25; sk.
Avonturen van Philip en Francis 1 (Barral/Veys) 7,50; sk. *Parodie op Blake & Mortimer.*
Tony Corso 2 (Berlion) 5,25; sk.
Imago mundi 6: Het Babel-effect (Brahy/Corbeyran/Bracquelaire) 5,25; sk.
Karaat 3 (Meynet/Yann) 6,75; sk.
Reality show 3 (Rodriguez/Morvan) 6,75; sk.
Venus 1 (Renaud/Dufaux) 5,25; sk. *Van de makers van Jessica Blandy.*
Zeeland 1 (Juszezak/Yann) 5,25; sk. *Nieuwe serie van de tekenaar van Oki.*

Dupuis

Ange Marie 1 (Stalner/Ettori) 12,95; hk.
Billy the Cat 9: Meneer Papa (Perral/Desberg/Janssens) 4,50; sk.
JKJ Bloks 18: Een stukje paradijs (Dodier) 4,95; sk. *Drama op het Franse platteland. Nog altijd een van de betere stripdetectives.*
Central park 1 (Durieux/Cornette) 4,50; sk. *Romantisch drama in New York, door de tekenaar van Mobilis.*
De duivels van Alexia 2: Stigma diabolicum (Ers/Dugomier) 4,95; sk.
Een moordenaar die met vogels praat (Servais) 12,50; hk. *Belgische plattelands-thriller, speciale aanrader voor enthousiaste vogelaars. Start van tweeluik van de maker van Bosliefje.*
Elke raaf pikt 2 (Gibrat) 12,50; hk. *Slot van WO II-tweeluik.*
Green Manor 1: Gentlemen en moordenaars (Bodart/Vehlman) 4,50; sk.
Green Manor 2: Doodzijn heeft weinig om het lijf (Bodart/Vehlman) 4,50; sk. *Eerder verschenen in de (geflopte) collectie Vrolijke Vlucht. In de herkansing onder het label Expresso, de nieuwe collectie humorstrips voor volwassenen van Dupuis.*
Het meisje van de Yukon 1: De trap naar het goud (Radovic) 6,95; sk.
De nieuwe avonturen van Sammy 8: Meiden zonder medelijden (Jean-Pol/Cauvin) 4,50; sk.
Pandora box 3: De onmatigheid (Pignaud/Alcante) 6,95; sk.
Pandora box 4: De wellust (Dupré/Alcante) 6,95; sk.
Pena Ling 1: Van tranen en bloed; 4,95; sk.
Een tweede huid 1; 12,95; hk.

Glénat

Alice 19th 3 (Watase) 6,95; sk. *Shojo manga, oftewel Japanse meisjesstrip*
Giacomo C. 11: Brieven (Griffo/Dufaux) 5,95; sk.
Giacomo C. 12: De Fiammina (Griffo/Dufaux) 5,95; sk.
INRI 2: De rode lijst (Falcque/Convard/Giroud) 12,95; hk.
Say hello to Black Jack 3 (Sato) 8,50; sk. *Aardig ziekenhuisdrama in pocketvorm. Seinen manga, oftewel Japanse strip voor volwassenen*

De Harmonie

Fokke en Sukke 8: Gaan maar door (Tol/Reid/Van Geleinse) 8,15; sk.
S1ngle 5: Cocktail (Kolk/De Wit) 9,50; sk.

Lombard

The girl from Ipanema (Hermann/Yves H.) 7,50/11,50; sk/hk. *Slot van de Amerika-trilogie van vader en zoon Huppen.*
IR$ 7: Corporate America (Vrancken/Desberg) 5,25; sk.
Alvin Norge 5: Quantum (Lamquet) 5,25; sk.
Rik Ringers 70: Dodelijke stilte (Tibet/Duchateau) 5,25; sk.
Salvo's 1: De onmenselijken (Vallès/Desberg) 5,25; sk. *Nieuwe thriller van het duo dat ook de maffiastrip Tosca maakte.*
Zeven kogels voor Oxford 3: De vlucht (Quintanilha/Zentner) 6,75; sk.

Nijgh & Van Ditmar

Nu we hier toch zijn (Stok) 12,50; sk. *Nieuwe verhalenbundel van Barbara Stok.*

Oog & Blik

Isaac de piraat 3 (Blain) 12,50; hk.
Victor Vallei 2: De weg naar Cao Bang (Stanislas) 12,50; sk.

Panda

Dick Bos. Alle avonturen 1 en 2 (Mazure) 50,00; hk. *Panda herdrukt op de van haar bekende, gedegen wijze in 19 kloeke delen de klassieke detectivestrips van Alfred Mazure. Dat wordt nog een hele opgave voor de liefhebber om deze luxe banden net zo stuk te lezen als de originele wegwerppocketjes.*

advertentie

Podium

Kraut (Pontiac) 22,50; sk. *Uitgebreide herdruk.*

Sherpa

Stripjaar 2005 (De Weyer) sk. *Eindelijk weer een stripjaarboek, dit keer samengesteld door De Morgen-journalist Geert de Weyer.*

De wraak van Arn (Gal/Dionnet) 35,00; hk. *Luxe herdruk à la Cromwell Stone van De wraak van Arn en De triomf van Arn. Eerder verschenen bij Arboris in 1988.*

Silvester

DirkJan 9 (Retera) 7,50; sk.

Standaard

Classix 1: Oliver Twist (Declerq) 4,99/10,99; sk./hk.

FC De Kampioenen 37: Kampioenen op latten (Leemans) 4,10; sk.

Kiekeboe 105: Het Boerka complot (Merho/Stallaert) 4,10; sk.

Suske en Wiske 287: De formidabele fantast (Verhaegen) 3,99; sk.

Urbanus 111: Aan de haak (Linthout/Urbanus) 4,10; sk.

W817 7: De prinses van Zonderland (Leemans/Swers/Vanas) 4,50; sk.

Xtra

De buik vol (Bretecher) 9,90; sk. *Xtra presenteert dit voorjaar haar eerste uitgaven, expliciet onder de noemer 'graphic novels'.*

Herinneringen (Kahl) 22,00; sk. *Herdruk van dit klassieke WO II-dagboek, oorspronkelijk verschenen in 1983. Toen op heel groot formaat, nu als paperback.*

Minnie. Dagboek van een tiener (Gloeckner) 22,50; sk.

Moslim enclave Gorazde (Sacco) 28,30; sk.

Onder Palestijnen (Sacco) 29,80; sk. *Vertalingen van twee baanbrekende boeken van de meester van de stripreportage.*

Niet aangekondigd toch verschenen

2004. Wat een jaartje! (Kamagurka) De Harmonie; 5,90; sk. *Minibundeltje van Kama's cartoons voor de voorpagina van NRC Handelsblad.*

Akamoth 1: De zonder-zielen (Le Galli/Michalka) Talent; 13,95; hk. *Thriller.*

De alchimist 1 en 2; Talent; 10,00; sk.

Blauwe hagedis 6: Het lokaas (Benoit/Roels) Talent; 13,95; hk.

Boot & Van Dijk 1: Belcanto (Sparreboom) Fortmedia; 10,00; sk. *Neo-Dick Bos-detective op pocketformaat.*

BruXXXel (Diversen) Sint-Lukas; 14,95. *Studenten van de roemruchte Brusselse Sint-Lukas Academie nemen de lokale rosse buurt onder de loep. Bijdragen van o.a. Nix, Johan de Moor, Judith Vanistendael en Kristof Spaey.*

Giacomo C. 7 en 8 (Griffo/Dufaux) Glénat; 5,95; sk. *De serie verschijnt voortaan bij Glénat en – wonderlijk genoeg – alleen nog in slappe kaft.*

Claire 16: In vorm (Wiroja's) Divo.nl; 4.95; sk.

Club Paradise (Kolk) Oog & Blik; 19,95; sk. *Ode aan een Newyorkse paaldansclub door de maker van Meccano.*

De expert 2: De stola van de sjamaan (Brada/Giroud) Glénat; 12,95; hk.

De gesel Gods 4: Vae victis (Gajic/Mangin) Blitz; hk.

Hand van satan 1: Ongelovige (Maingoval/Ziane) Talent; 13,95; hk. *Thriller.*

Katamarom 35: Het schuilhol van Satic (Gos/Walthery) Glénat; 5,95; sk. *Ook de veteranenstrip Katamarom zit voortaan bij Glénat.*

De kinderen van de salamander (Renaud/Dufaux) Blitz; 30,00; hk. *Integrale herdruk van deze occulte thriller van de makers van Jessica Blandy. Er verschenen drie delen, Blitz brengt deze – hulde – nu met het ontbrekende vierde deel opnieuw uit.*

Koper 1 (Koper) Koper Comics; 5,00; sk. *Autobiostrip van de maker van Powerbeast.*

Lanfeust van de sterren 4: Smerige tijd voor vliegen (Tarquin/Arleston) Talent; 13,95; hk.

Luuna 2: De schemering van de lynx (Crisse/Keramidas) Talent; 13,95; hk.

Marlysa 5: Wonderdoener (Gaudin/Danard) Talent; 13,95; hk.

Michiels cartoon diarree 1 (Van de Pol) Pol en Grasland; sk. *Heet uit de naad autobiodruksels uit Tilburg.*

Musketiers van 't Schipperskwartier (Rik) Brabant Strip; 9,00.

Nova Genesis 1: Denver (Chabbert/Boisserie) Blitz; hk. *Sf-thriller van de scenarist van Het kruis van Cazenac.*

Het rad 3: De zeven strijders van Korot II (Kovacevic/Skrobonja) Blitz; hk.

Razzafrazz 5: Een ode aan... (Diversen) Razzafrazz; 6,95; sk. *Semi-professioneel stripblad herrijst uit haar as als ambitieuze Nederanthologie. Striphommages aan o.a. David Bowie, Seinfield, Nijmegen en Oscar Wilde door o.a. Hanco Kolk, Kees de Boer en Rob Derks.*

Saiso: A year in the life (Saiso) 6,95; sk. *Debuut van het absurdistische Groninger meiden-duo Saiso.*

Schaduw (Jager) jeroenjager.nl; 29,95. *Debuut van Jeroen Jager, waarin hij terugblikt op het Indië-verleden van zijn grootvader.*

Sofaletta 8: De overlevende van Ekaterinodar (Hé/Arnoux) Talent; 13,95; hk.

Vae victis 14: Critovax, de schande voorbij (Rocca/Mitton) Talent; 13,95; hk.

Willie Wervelwind : Het spook van Torenzele (Pol/Ley) Brabant Strip; 9,00.

Wet van de chaos 1: Zwarte elfen (Falba/Tasiaux) Talent; 13,95; hk.

advertentie

mis niks , lees

MYX

www.myxmag.nl

Postbus 11111, 5200 EC 's-Hertogenbosch, tel: 073 690 1463

Uno Mundo wereldstrips

In het buitenland verschijnen stapels prachtige strips die ons taalgebied amper bereiken. Kwaliteit kent echter geen grenzen. Daarom hieronder een selectie van de meest opvallende buitenlandse titels van de laatste twee maanden. De prijzen in euro's vallen bij importtitels doorgaans wat hoger uit.

Tekstloos

Mosquito (James) Top Shelf; $ 14.95. *Antropologenhorror van Dan James, gebaseerd op Zuid-Amerikaanse mythen over vampiers. Geheel gedrukt met rode inkt.*

Les bandes dessinées

L'art de la nécessité 1 (Muñoz) 26,50; sk. *Vrij werk van de tekenaar van Alack Sinner.*

L'ascension et autres récits (Mathieu) Delcourt; 12,50; hk. *Korte filosofische verhalen van de inventieve maker van J.C. Acquefacques.*

Buck (Maurel) Six pieds sous terre; 12,50; sk. *Mexico, New York, Parijs: overal drinken ze hetzelfde heerlijk helder Buck. Psychologische strip over globalisering.*

Carnets intimes (Tronchet) Fluide Glacial; 19,80; hk. *Autobio humor van de maker van Hoeraland.*

Les damnés de Nanterre (Montellier) Denoël; 20,00. *Documentaire terugblik op een geruchtmakende wapendiefstal uit 1994, door no fun-stripmaakster Chantal Montellier.*

L'eau et la terre (Séra) Delcourt; 14,95. *Cambodja, 1975, tijdens het schrikbewind van de Rode Khmer.*

Escales (De Crécy) Cornélius; 16,50; sk. *Fraai vrij tekenwerk van de maker van Prosopopus.*

Les extravagantes enquêtes d'Otto et Watson 1: Essence (Gawronkiewicz/Janusz) Glénat; 8,99. *Bizarre detective. Debuut van de twee Poolse winnaars van een stripwedstrijd van Glénat en de tv-zender Arte.*

Hadj Moussa 1: Le fils du fossoyeur (Boudjellal/Leïs) Soleil; 12,50; hk. *Fantasyterugblik op de moderne geschiedenis van Algerije.*

Interiorae 1(Giandelli) Vertige Graphic; 9,00; sk. *Het dagelijks leven in een Italiaanse stadswijk door de ogen van Gabriella Giandelli (bekend van haar recente bijdrage aan Matsotti's Brieven uit een verre toekomst).*

Jeunesse bafouée. Une dictature au fil des jours (Ribéra) Bamboo; 12,50; hk. *Autobio herinneringen aan Spanje onder Franco, door de maker van Axel Moonshine.*

Lavilliers. L'or des fous (Diversen) Soleil; 21.50; hk. *Striphommages aan de Franse chansonnier door o.a. Moebius, Plessix en Vicomte. Met bijbehorende cd.*

London 1: La fenêtre fantôme (Wens/Rodolphe) Glénat; 12,00; hk. *Een blik in het brein van Bram Stoker, de bedenker van Dracula.*

Mamma mia 1: Vincenzo Lasagna (Civiello/Herbeau) Delcourt; 12,50; hk. *Maffiathriller in sepiatinten van de schilder van Kiem van de waanzin.*

Mary par une nuit de novembre (Schréder) Glénat; 14,99; hk. *Historisch drama, vrij geïnspireerd op de biografie van Frankenstein-auteur Mary Shelley. Door de maker van Het geheim van Coïmbra.*

La nuit de l'alligator (Loustal/Paringaux/Villard) Casterman; 16,95; hk. *Nieuwe striphundel van Jacques de Loustal.*

Des oiseaux, des mers (Tietäväinen) Delcourt; 17,50. *Psychodrama over een jong Chinees stel.*

OuBaPo 4 (Diversen) L'Association; 19,00; sk. *Impro vormexperimenten van diverse Franse auteurs.*

Nic Oumouk 1: Total souk pour Nic Oumouk (Larcenet) Dargaud; 9,80; hk. *Avonturenstrip voor alle leeftijden van de maker van De dagelijkse worsteling.*

Penser parallèle (Troub's) Rackham; 19,50; sk. *Reisverslagen uit Madagaskar en Australië.*

La station (Henne) La cinquième couche; 22,00; sk *Het monumentale centraal station van Antwerpen als microkosmos van de Vlaamse samenleving.*

Terre de rêves (Taniguchi) Casterman; 12,75; sk. *Psychologische strip van de maker van Le journal de mon père.*

Le vent dans les sables 1: L'invitation au voyage (Plessix) Delcourt; 8,90; sk. *Michel Plessix' langverwachte vervolg op het sfeervolle Wind in de wilgen.*

Comix

Bizarro world (Diversen) DC; $ 29.95; hk. *Opvolger van Bizarro comics. Amerikaanse stripauteurs realiseren extreme makeovers van DC's superhelden.*

Bolland strips (Bolland) Knockabout; $ 24.99; sk. *Korte verhalen van de tekenaar van Batman: The killing joke.*

Bombaby. The screen goddess (Mazzotta) Slave Labor; $ 13.95; sk. *Bollywood drama van debutant Antony Mazzotta. Bekijk de trailer op Bombaby.com.*

Climate (Trumble) Blake Project Ltd.; $ 19.95; sk. *Bijna niet te geloven: dik 250 pagina's tellend debuut van de 17-jarige Brit David Trumble. Brits arbeidsethos of jarenlange eenzame opsluiting?*

The clouds above (Crane) Fantagraphics; $ 16.95; sk. *Dromerige fantasy voor alle leeftijden van de maker van The last lonely Saturday.*

The R. Crumb handbook (Crumb/Poplaski) MQ Publications; $ 25,00; hk. *"I'm not here to be polite." Bloemlezing annex biografie van de legendarische undergroundauteur.*

The Dark Horse Book of the dead (Diversen) Dark Horse; $ 14.95; hk. *Stevige concurrentie voor de Tibetanen: korte strips van o.a. Mike Mignola, Jill Thompson en Evan Dorkin.*

Dracula (Fernandez) Del Rey; $14.95; sk. *Cult-alarm: mangaversie van Dracula.*

Hickee 1 (Diversen) Alternative Comics; $ 2.95; sk. *Humor anthologie uit San Francisco, geredigeerd door Graham 'Grickle' Annable.*

Hipira, the little vampire (Kimura/Otomo) Dark Horse; $ 13.95; hk. *Kleine Vampier, Japanse stijl. Op scenario van de maker van Akira.*

Love eats brains (Shaw) Oddgod Press; $ 11.95; sk. *In de categorie onwaarschijnlijke genres: romantische horror.*

Miniature sulk (Brown) Top Shelf; 8,00; sk. *Korte verhalen van de maker van Clumsy.*

Nil. A land beyond belief (Turner) Amaze Ink; $ 12.95; sk. *Kafka meets Illustrator. Ambitieus debuut van James Turner.*

Nodame cantabile 1 (Ninomiya) Del Rey; $ 10.95; sk. *Psychologische manga over een veelbelovende jonge pianist.*

Ojo (Kieth/Pardee/Wisnia) Oni Press; $14.95; sk. *Enthousiast ontvangen familiedrama, door de tekenaar van The Maxx.*

Our movie year (Pekar) Ballantine Books; $ 16.95; sk. *Harvey Pekar blikt samen met o.a. Robert Crumb en Mark Zingarelli terug op de publiciteitsstorm waarin hij vorig jaar terechtkwam na de verfilming van American Splendor.*

Paul moves out (Rabagliati) Drawn & Quarterly; $ 19.95; hk. *Paul gaat op kamers. Nieuwe 'verbleekte herinneringen' van de Canadese cultauteur Michel Rabagliati.*

The remainder (Morello) Unredcomicbooks.com; $ 8.95; sk. *Surrealistische pulpfictie van de getalenteerde Dave Morello.*

Scalawag (Lafler) Top Shelf; $ 12.95; sk. *Portret van een barpianist door Steve 'Boghouse' Lafler.*

Shirley. A sex comedy (Sandy/Abarbanel) dimona.tk; $ 9.95; sk. *Vrijpostige, komische blik op het seksleven van een jonge Israëlische.*

Stickleback (Annable) Alternative Comics; $ 6.95; sk. *Lachen met kluizenaar George Stickleback en zijn kat Patty. Van de maker van het hilarische Grickle.*

Superf*ckers (Kochalka) Top Shelf; $ 7,00; sk. *"This book is outrageously funny, vibrantly colored, and out of control. Just like America." Start van bizarre superheldenreeks van de maker van Magic boy.*

Tezuka's Buddha Vol. 1 (Tezuka) Vertical; $ 7.95; sk. *Betaalbare herkansing om alsnog Tezuka's 14-delige bio van de Boeddha te lezen.*

The three paradoxes (Hornschemeier) Fantagraphics; $ 11.95; sk. *Metafictie van de maker van Mother come home.*

Walt & Skeezix 1 (King) Drawn & Quarterly; $ 29.95; hk. *Start van reeks herdrukken van Frank Kings klassieke krantenstrip Gasoline Alley.*